

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra české literatury

**Hana Androniková: *Nebe nemá dno*
(interpretace románu)**

(Hana Androniková: *Nebe nemá dno* (Interpretation of the novel))

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Josef Peterka, CSc.

Autorka bakalářské práce: Daniela Kloudová

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: B ČJ-NJ

Rok dokončení BP: 2015

Prohlášení

Prohlašuji,

že jsem bakalářskou práci na téma *Hana Androniková: Nebe nemá dno (interpretace románu)* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze je identická s její tištěnou podobou.

V Praze dne 17. 3. 2015

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Josefu Peterkovi, CSc. za vedení bakalářské práce a cenné rady, které mi během psaní poskytl.

Dále bych chtěla poděkovat své mámě za pomoc během práce i celého studování, a vůbec celé své rodině a svému příteli za velkou podporu během bakalářského studia.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá interpretací románu *Nebe nemá dno*, který patří mezi významné romány počátku nového století. Toto osobité dílo přispělo do literatury především coby výrazně autobiografický román o člověku těsně před smrtí. Bakalářská práce se věnuje hluboké psychologii a filosofii díla, postihne všechny autobiografické prvky (spolu s úvahou nad přínosností autobiografických próz do české literatury) a vůbec všechny okolnosti díla včetně okolností vzniku. Bakalářská práce je tedy věnována komplexní analýze románu *Nebe nemá dno*, včetně porovnávání děl Hany Andronikové a zařazení autorčiny tvorby do kontextu současné české prózy. Pozornost je také zaměřena na přiblížení autorčina života v souvislosti s knihou.

Annotation

This Bachelor's Thesis will be dealing with the interpretation of a novel „*Nebe nemá dno*“ which belongs to significant novels from the beginning of a new century. This peculiar piece of work made a contribution to literature as a considerably autobiographical novel about a human being just before death. The thesis will focus on a deep psychology and philosophy of this work. It will cover all autobiographical elements (including reflection on how contributive is autobiographical prose to Czech literature) and generally all circumstances of the work including the circumstances of its origination. The Bachelor's Thesis will be dealing with a complex analysis of the novel „*Nebe nemá dno*“ including comparing the works by Hana Androniková and incorporating the author's creation into the context of contemporary Czech prose. Attention will also be aimed to taking a closer look at author's life in connection with the book.

Klíčová slova

Ama

Autobiografický román

Čtenář

Exotický

Hana Androniková

Jazyk

Literární směry

Lokalizace

Nebe nemá dno

Postavy

Rakovina

Román

Smrt

Úvahy

Zen-buddhismus

Keywords

Ama

Autobiographic novel

Reader

Exotic

Hana Androniková

Language

Literary styles

Localization

Nebe nemá dno

Characters

Cancer

Novel

Death

Considerations

Zen-Budhism

Obsah

Úvod	8
I. Literárně historický kontext a kontext současné české románové prózy	10
II. Seznámení s autorkou a okolnosti vzniku díla	12
III. Hana Androniková v očích blízkých a autobiografická zpověď'	13
IV. K samotnému dílu	18
1. Název díla.....	18
1.1. Co symbolizuje název <i>Nebe nemá dno</i>	18
2. Žánr.....	19
2.1. Autobiografický román.....	19
2.2. Iniciační román	20
2.2.1. <i>Filosofický prvek</i>	21
2.2.2. <i>Psychologický prvek</i>	22
3. Kompozice	23
3.1. Význam citátů.....	28
4. Autorčina encyklopedie.....	29
4.1. Literární a náboženské směry	29
4.1.1. <i>Magický realismus</i>	29
4.1.2. <i>Zen - buddhismus</i>	30
4.1.3. <i>Další náboženské směry</i>	32
4.2. Literatura	32
4.3. Hudba	34
4.4. Zobrazená komunikace.....	34
4.5. Parafráze, mystifikace, analogie, podobenství	35
4.6. Příběhy jiných postav	37
4.7. Další vložené texty a příběhy	37
5. Narace	38
6. Modelový čtenář.....	39
7. Postavy	39
7.1. Ama – hlavní hrdinka	40

7.2. Postavy podle jednotlivých lokalit	42
7.2.1. Peru	42
7.2.2. USA.....	43
7.2.3. Čechy	44
7.2.4. Jeruzalém a okolí.....	45
7.3. Postavy z hlediska etické funkce	45
7.4. Postavy z hlediska žánru.....	45
8. Lokalizace příběhu	46
8.1. Peru.....	47
8.2. USA	48
8.3. Čechy	49
8.4. Jeruzalém a okolí.....	49
9. Jazyk a forma románu	50
9.1. Cizí jazyky a místní pojmy	50
9.2. Kolokvialismy a vulgarismy vs. obrazná pojmenování a odborné termíny	51
9.3. Metajazykové úvahy	51
9.4. Vizualní efekty	52
10. Ohlasy na román a kritika románu	53
11. Čtenářská zkušenost.....	53
Závěr	56
Seznam pramenů a literatury	58

Úvod

Obsahem mé bakalářské práce bude celková analýza a interpretace románu autorky Hany Andronikové *Nebe nemá dno* se současným zahrnutím vlastního čtenářského zážitku.

V samotném úvodu práce zařadím dílo do doby a do kontextu současné české románové prózy, přičemž se budu věnovat především knihám v této době nejvýznamnějším, tedy knihám s oceněním Magnesia Litera, a pokusím se o hodnotové zařazení knih od Andronikové mezi tyto prózy.

Na to naváží přiblížením autorčina života. Připojím též hledisko blízké kamarádce Hany Andronikové a část autorčiny osobní korespondence s touto svojí přítelkyní, která je velmi důležitá také pro hlubší pochopení celé knihy. Nedílnou součástí této kapitoly bude autentická zpověď samotné autorky, která zazněla v pořadu *13. komnata* v roce 2011 (tedy v roce úmrtí autorky).

Klíčovou část práce bude tvořit celková analýza díla *Nebe nemá dno*, a to především interpretace textu. Rozeberu nejprve význam názvu díla, složitosti žánru a celkovou strukturu díla, tedy kompozici, ve které přiblížím román z hlediska nejvýraznějších prvků, které mají vliv na obsah. V části o naraci se pak budu věnovat řeči vypravěče a postav.

Kapitola o postavách se bude tradičně věnovat především postavě hlavní spolu se stěžejními myšlenkami a úvahami postavy a jejím prolutím se samotnou autorkou. Další postavy budou rozebírány z hlediska smyslu a pozice v textu. Všechny postavy rozeberu také z hlediska žánru (iniciačního románu).

Po pojednání o postavách bude následovat přiblížení lokalizačních okolností celého díla ve všech jejich složitostech a poté se zaměřím na jazykový kód s důrazem na funkci cizích jazyků v textu a stavění spisovných a hovorových prvků do opozice. Velmi důležitou pozici zde bude zastávat také úvaha nad nezvyklou formou celého díla.

Na závěr celé práce zařadím kapitoly zabývající se ohlasy na knihu a kritikami knihy. V poslední kapitole celé mé práce se zkusím zaměřit na vlastní čtenářský zážitek především z této knihy se současným porovnáním zážitku z jejich dalších tří knih (*Zvuk slunečních hodin*, *Srdce na udici*, *Vzpomínky, co neuleť*).

Metodou práce bude analýza textu se současným doložením všech poznatků přímo na ukázkách z knihy. Zároveň budu využívat techniku porovnávání a v obecnější rovině mé interpretace připojím i práci se sekundární literaturou. Za cíl práce považuji komplexní a detailní rozbor knihy *Nebe nemá dno* se zařazením osobního zážitku z četby.

I. Literárně historický kontext a kontext současné české románové prózy

Hana Androniková je autorkou, jejíž celé dílo spadá do 21. století, navíc její prózu můžeme označit za domácí, Androniková píše v rodném jazyce, tedy v češtině. Jak ale může laický čtenář rozpoznat, které dílo stojí za přečtení a které ne? Co nám pomůže stanovit, zda dílo od Hany Andronikové je opravdu hodno ocenění?

Nejvýznamnější díla současné české literatury nám dnes pomáhá rozlišit velké množství různých cen, které dostávají autoři za svá nejpovedenější díla. V souvislosti s Hanou Andronikovou se tak musíme zmínit především o udílení cen Magnesia Litera. Cena Magnesia Litera se udílí celkem v devíti kategoriích, a to každý rok již od roku 2002.

Po detailním prohlédnutí výsledků této soutěže ve všech dvanácti letech můžeme konstatovat, že kvalitních knih se dočkáme statisticky stále více od autorů – mužů. Proto se budu blíže zabývat spíše autorkami ženskými, které vyhrály cenu v období tvorby Hany Andronikové a zkusím jejich knihy s tvorbou Andronikové porovnat a najít mezi nimi nějaké styčné plochy.

Zajímavým faktem je, že cenu Magnesia Litera nejen vyhrává málo žen (nyní se budeme věnovat jen kategoriím signifikantním pro tvorbu románovou), ale navíc ji málokterá žena vyhraje víckrát. Prozatím se tak stalo pouze dvakrát, a to v případě Kateřiny Tučkové a právě Hany Andronikové. Hana Androniková napsala za svůj život pouze tři významnější díla a za dvě z nich byla oceněna. Stalo se tak v roce 2002, kdy Androniková vyhrála se svou knihou *Zvuk slunečních hodin* v kategorii Objev roku a v roce 2011, kdy Androniková za knihu *Nebe nemá dno* získala cenu čtenářů.

Mezi roky 2002 – 2011, tedy v době působení Hany Andronikové, pak s prozaickými díly uspěly tyto ženy: Petra Hůlová – *Paměť mojí babičce* (Objev roku 2003), Petra Soukupová – *Zmizet* (Kniha roku 2010) a Kateřina Tučková – *Vyhánění Gerty Schnirch* (Cena čtenářů 2010). Mají tyto knihy něco společného s knihou Andronikové? Něco, díky čemu uspěly v literárním světě?

Po porovnání těchto knih s knihami Hany Andronikové a především s její knihou *Nebe nemá dno* můžeme konstatovat, že tato díla opravdu něco společného mají. Stejně jako Petra Hůlová se Hana Androniková vydává ve svých dílech do exotických míst a

využívá během vyprávění zvláštní formy psaní. S Petrou Soukupovou ji pak spojuje silný psychologický prvek a dokonalá sonda do duší postav. S Kateřinou Tučkovou má Hana Androniková společnou excelentní schopnost napsat dílo tak silné, že sám o sobě příběh by stačil k tomu, aby kniha měla úspěch a zaujala čtenáře. Pokud shrneme toto porovnání, všechny tři autorky jsou skvělé a každá využívá něčeho netradičního, co čtenáře zaujme. Hana Androniková však dokáže v jedné knize využít všeho najednou a její dílo je navíc hluboké a autentické.

Co se týče formy, můžeme u těchto autorek pozorovat výrazné sklony ke střídání ich-formy a er-formy, k retrospekci a uchylování se do vzpomínek, vyprávění pak má co nejméně kopírovat mluvenou řeč, přímá řeč se vyskytuje buď zřídka, nebo není signalizovaná. Hana Androniková ještě přidává velmi nezvyklou destrukci pravopisu, co se velkých písmen týče (více viz kapitola 9).

Po tematické stránce díla těchto čtyř žen porovnáme jen velmi těžko. Podobné téma spojuje Hanu Andronikovou snad jen s Kateřinou Tučkovou a jejím dílem *Vyhnání Gerty Schnirch*, kde se Tučková zabývá tematikou války. Hana Androniková zpracovává toto téma ve své knize *Zvuk slunečních hodin*.

Po smrti Hany Andronikové pak cenu Magnesia Litera získaly ještě dvě ženy – Zuzana Brabcová a opět Kateřina Tučková.

Skutečnost, že kniha *Nebe nemá dno* se nám tematicky těžko porovná s knihami výše zmíněných autorek, spočívá především v tom, že Hana Androniková napsala knihu výrazně autobiografickou. Toto ocenili například kritici v *Hospodářských novinách*: „*V české literatuře posledních dvaceti let se nenajde román, který by tak jednoduše, nenásilně a nepateticky propojil nejniternější pocity nemocného jedince s diagnózou světa. Není to však krylovské, to hraní s kostrami má jméno rakovina, a není to ani alibistické jako diagnóza znějící "další nezjištěné choroby"*.“ (www.kosmas.cz)

Významné je tedy též zařazení knihy Hany Andronikové do kontextu současné autobiografické prózy. Vnášejí ještě i dnes autobiografie do literatury něco, čím ji obohacují? Autobiografie a memoáry dosáhly největšího rozmachu po listopadu 1989, kdy došlo k celkovému uvolnění režimu. Autoři, kteří byli utlačováni systémem, najednou mohli napsat to, za co by předtím byli stíháni, a nejvíce se tedy rozvinula potřeba autorů vypsát se ze svých pocitů. Po této velké vlně autobiografie ustoupily mírně do pozadí

díky rozmachu fantasy a sci-fi literatury, následkem čehož dnes žijeme v době, kdy si autor může vymyslet cokoliv a čtenář se setkává v knihách s „nezměrnými neskutečnostmi“. I proto psaní autobiografií neupadlo úplně, naopak je opět na vzestupu kvůli potřebě člověka udělat mírný krok zpět a navrátit se k realitě, což považuji za největší přínos autobiografií pro literaturu.

Autobiografie dnes píše ve velké míře i ženy. Obvykle se jedná o témata klasická – krize středního věku, rozpad manželství a rodinná krize, boj s nemocí apod. Největšího úspěchu v tomto směru dosáhla Daniela Hodrová, která za svůj částečně autobiografický román *Vyvolávání* získala dokonce Státní cenu (ale i za celkový přínos autorky do literární tvorby). I Hana Androniková získala za svoji autobiografickou knihu ocenění, jak bylo již výše zmíněno, navíc se ale se svým dílem vymyká ze všech autobiografických románů posledních několika let. Mnoho autorek a autorů píše o boji s nemocí, těžko bychom však v literatuře našli dílo člověka těsně před smrtí. Člověka, který přesně ví, že zemře, a ví, že to bude brzy, a ve své knize o všech okolnostech života s tímto uvědoměním píše přímo a bez příkras.

II. Seznámení s autorkou a okolnosti vzniku díla

Hana Androniková se narodila v roce 1967 ve Zlíně (toto město se prolíná do několika jejích děl). Vystudovala v Praze český a anglický jazyk na Filosofické fakultě Karlovy univerzity. Po ukončení studia se však nevěnovala hned literatuře. Nějakou dobu působila jako personální manažerka v několika soukromých firmách. Toto povolání však v roce 1999 opustila a začala se věnovat literatuře a psaní. (www.pwf.cz)

Hana Androniková byla velká cestovatelka, v pořadu *13. komnata* prozrazuje, že již před Peru navštívila řadu jiných kontinentů a džunglí, nic konkrétnějšího se však o jejích cestách nedozvídáme.

Dále nezjistíme příliš o rodině Hany Andronikové, ve *13. komnatě* promlouvá pouze její sestra Eva Riesslerová a Hanin bratranec Pavel Chládek o tom, jak těžké bylo pro rodinu vstřebat Andronikové rozhodnutí léčit se v džungli, dále promlouvá v pořadu její bývalý manžel Michael Andronikov. O matce Hany Andronikové, která jí byla největší oporou, se v pořadu hovoří. Dozvídáme se, že Andronikovou opravdu podporovala a navíc,

že sama pracovala ve zdravotnictví. Zajímavé se mi však zdá, že pro Hanu nejdůležitější osoba v její osobní zповědi nevystupuje.

Co se týče tvorby Hany Andronikové, charakterizuje ji „zájem o emoční svět jednotlivce, mnohdy promítnutý na pozadí složité sítě mezilidských vztahů; emocionalita je podtrhována vyhrocenými vnějšími okolnostmi, které text často posouvají na hranici patosu.“ (Pavel Šidák, 2005, s. 48) Největšího úspěchu dosáhla Hana Androniková se svou knihou *Zvuk slunečních hodin* (2001). Jedná se o dílo se složitou kompozicí, kde se prolínají celkem tři různé časové roviny a kde Androniková sleduje vývoj událostí ve třech generacích jedné rodiny (prolíná se zde předválečné Československo a Indie, 2. světová válka v Evropě a holocaust). Další kniha od Hany Andronikové *Srdce na udici* (2002) se ještě navíc vyznačuje výraznou erotičností. Jedná se o soubor povídek, které jsou vzájemně propojovány. Dále Hana Androniková přispěla také do sborníků *Moravské pohádky* (2004) a *Schůzky s erotikou* (2005). Pro nás je však zásadní její poslední dílo, román z roku 2010 *Nebe nemá dno*, kde se Hana Androniková věnuje především dvěma osudovým událostem jejího života, a to smrti otce a svému vlastnímu těžkému boji s rakovinou. (www.kultura.idnes.cz; www.pwf.cz; Pavel Šidák, 2005, s. 48)

A jak se sama Hana Androniková vyjadřuje k dílu *Nebe nemá dno* ještě před dokončením?

„Těžko se mi to popisuje. Nejsem si ani jistá, zda tato kniha zapadne do škatulky „román“, řekla bych spíš, že jde o koláž, někdy až na hranici reportáže, ale to je vlastně jedno. Kniha je o hledání a putování, vede do amazonského pralesa a nevadské pouště, klade si otázky o smyslu naší existence a občas se tu a tam vynoří i nějaká odpověď.“ (www.pwf.cz)

K velké lítosti celého literárního světa Hana Androniková podlehlá své nemoci 20. 12. 2011 a zemřela tak v pouhých 44 letech. (www.kultura.idnes.cz)

III. Androniková v očích blízkých a autobiografická zповěď

Na internetových stránkách se o Haně Andronikové dozvíme mnoho. Každý si lehce zjistí, kde Androniková studovala, kdy a kde se narodila, i to, že byla nemocná. Mállokterá stránka se však bude zabývat tím, jaká tato autorka opravdu byla a co prožívala. V hloubi její duše a jejího srdce. Existuje však blog, díky kterému si o nitru této životem

ubíjené spisovatelky můžeme udělat alespoň přibližný obrázek. Píše ho žurnalistka Magdalena Westman na iDNES.cz.

„Formou vybrané korespondence s Hanou Andronikovou se pokouším přiblížit závěrečnou fázi života pro mne zcela výjimečné ženy. Po dlouhých úvahách, jak co nejcitlivěji celou věc uchopit, jsem došla k závěru, že pouze Haniny autentické výpovědi a reakce umožní i nezasvěcenému čtenáři nahlédnout do jejího prožívání blížícího se konce. Její vnitřní síla a citlivost je něco, k čemu se vztahuji jako k nedostížitelnému ideálu a je to také jeden z hlavních důvodů, proč jsem se rozhodla zveřejnit část naší soukromé korespondence (...).

S Hanou Andronikovou mě pojilo šestnáctileté přátelství. Přes veškeré počáteční sympatie by mě ale ani ve snu nenapadlo, jaký rozměr náš vztah léty nabere. Neviděly jsme se denně, ovšem při všech zlomových okamžicích jsme si byly nablízku, radily se, dodávaly si sílu a energii na řešení často složitých a velmi zraňujících životních situací. V obdobích, kdy jsme se každá ocitla na jiném konci světa, naše přátelství nezaniklo, naopak utužovalo se intenzivní korespondencí.

(...)

„Jako vdaná se začala Hana naplno věnovat psaní. Svou prvotinou Zvuk slunečních hodin, na niž usilovně pracovala celé dva roky, okamžitě zabodovala ve světě literatury, její soukromý život ovšem vzal za své. Rozpadlo se jí manželství.

Po dlouhé pomlce se v jejím životě objevil druhý osudový muž. Ani vztah s ním však neměl dlouhého trvání. Rozchody s muži byly pro Hanu (vnitřně) hodně dramatické a umocňovaly její duševní rozpolcenost vlastní všem ženám, které se odváží strhnout masku nutící je být změtí činností; vším pro všechny. S nezhojitelnou ránou v duši takové ženy následně zjišťují, že se stávají vyhnankyněmi ve vlastní společnosti. Muži, až na vzácné výjimky, nejsou s to takové “nehodné” ženy přijmout, respektive milovat je.

Přestože z Haniny literatury neprýští prvoplánově bolestné hledání ženské identity a nezměrná touha po lásce, troufám si tvrdit, že právě tato dvě témata byla leitmotivem jejího života.“¹ (www.westman.blog.idnes.cz)

---

¹ Formální nedostatky v citaci opravila autorka práce.

A jak o své nemoci a o svých bolestech psala sama Hana Androniková?

„4.6. 2011

madgaleno, moc ráda jsem tě dnes slyšela!

tohle jsem ti začala psát včera v podvečer:

moje milá soul sister, jak se ti dari? ja po chemo, hrabu se z nejhoršihho, snad jsem se konečne po tech nekonečných mesících bolesti odrazila ode dna, pomalu, strasne pomalu se to lepsi, pidikrok za pidi krokem, nekdy me to zase smykne zpátky, ale už jsou noci, kdy par hodin spim... predstav si to, ja spim, nekdy i tri hodiny v kuse, to je proste nebe! chemo zabira tak, ze krome vypadavani vlasu se mi zanitila rana v prsu, mela jsem vysoke horecky a strasne bolesti kloubu, coz je pry dobra reakce :-))), ale kdo to ma vydrzet... vcera to povolilo, tak dnes poprve po dlouhe dobe sedim u pocitace a mam i silu chvili psat. nekdy už mam pocit, ze vidim zablesk svetla, nekdy zase padam do uplny tmy... ta tma je totalni, nepropustna, pohlcujici - v tech chvilich už se ani nedokazu modlit, ztracim viru, v sebe, v boha, vesmir, v celou existenci, jsem schopna nadavat a proklinat vsechny svaty, jezise s celou jeho posadkou, andely a jine vometaky, co mi v tech chvilich proste nedokazou pomoct. proste temna noc duše, tentokrat jeste daleko hlubsi nez pred lety v dzungli, protoze ta fyzicka bolest cloveka uplne rozlozi, vykosti, udela z nej zvire, nebo spis netvora, bytost bez citu, bez schopnosti videt cokoli jineho nez vlastni bolest. tohle je neuveritelna cesta. priznam se ti, ze byly chvile, kdy jsem si byla jista, ze už mi preskoci, ze už se nedokazu vratit mezi "normalni" lidi, ze me to navzdycky zmeni. mela jsem dny, kdy jsem pro bolest nemohla myslet na nic jinyho nez na smrt. smrt mi v tu chvili pripadala nadhera, byla by vysvobozenim, ulevou. madgaleno, ja jsem v zivote nemela sebevrazedny myslenky, nikdy v zivote me nanapadlo, ze bych si sahla na zivot, ale pred tremi tydny jsem na to myslela neustale, ta bolest a probdely noci nebraly konce, hledala jsem na internetu způsoby, jak to skoncit, predstavovala si, jak se nelip vyprovodit ze sveta. už jsem se videla, jak pisu na papir vzkaz: "mami, promin." a vis, co me zastavilo? rikala jsem si, ze to prece nemuzu ty moji matce udelat... musim rict, ze dnes rozumim tomu zoufalstvi, ktere muze nekteře lidi vest až k tyhle variante, až k tomu, ze nevidi jine vychodisko nez fyzickou smrt. jenze ve mne se pak neco pohnulo: doslo mi, ze i tahle touha, aby to moje utrpeni skončilo a hlavne strach z toho, ze to nezvladnu, ze už tu bolest neunesu a ze mi preskoci, je vlastne touhou mit veci pod kontrolou, ze porad nejak touzime ovladat chod zivota - a tyhle situace nam proste ukazuji, jak nic neridime, neovladame, dokonce ani vlastni telo ci mysl. ta nejvetsi hruza, kterou jsem zazivala, byl strach, ze mi preskoci a ze udelam neco sileneho,

treba ze skocim z okna nebo buhvico, ale kdyz jsem to nakonec pustila a rekla si, ze je to jedno, ze jestli se mam zblaznit, tak se proste zblaznim - tak tehdy se mi ulevilo, psychicky jsem se zklidnila, prijala jsem i silenstvi jako moznost, jako cestu. je to zvlastni pouto, tohle nase pozemsky byti. posledni dny zase obcas zahlidnu paprsek svetla, jen se mihne... neda se to srovnat s temi dimenzemi, ve kterych jsem se kdysi pohybovala pri kazdy meditaci - stacilo jen zavrit oci a moje telo i duse se naplnily svetlem a tichem, pretekaly, v hlave jsem mela cisty kristal, nic vic, jen prostor plny svetla... a ted tahle tma, absolutni temnota... ale snad se prave jejim prijetim dostavam nekam dal, hloubeji a snad prave díky tomu se mi mozna znovu podari ucitit v sobe svetlo... clovek se porad uci, tohle je dalsi lekce pokory, jde to az na dren. je to fakt tezky a zaroven nekde hluboko unvitr mi sedi hlas, který rika, ze je to vsechno v poradku, ze i ta bolest je dar... sakra, jen to unest, co? :-)) tak, tady nekde se ted nachazim, ma mila. myslim na tebe, moc se tesim, az se zase potkame. zdravim te a objimam, taky randolpha a vsechny ty úžasný ženy tvýho rodu, tvoje verna pritelka“ (www.westman.blog.idnes.cz)

Zde Hana Androniková dokáže psát ještě s mírnou ironií a s vtípem, i když je zcela jasné, jak velkou bolest cítí a jak moc trpí. Ze zprávy, kterou Androniková posílá dva měsíce před smrtí, už však můžeme číst jen čiré zoufalství.

„8.10. 2011 přepis SMS

magdaleno, těším se na setkání s tebou! Doufám, že už je ti trochu líp. mě je hrozně; když budu upřímná, tak tenhle terén už přestává být schůdný. Prosím o vysvobození, o něžnou smrt, každou noc se modlím, aby byla poslední, abych se už neprobudila. Kdyby mi andělé řekli, jak dlouho se tu ještě budu trápit, jak dlouho tohle mučení ještě potrvá, možná bych byla statečnější, říkám si – kdybych viděla světlo na konci tunelu – zdá se nekonečný! Furt myslím na ty lidi, co prožili věznění a mučení, koncentráky. Neumím vyjádřit tu bolest, co mě tu natahuje na skřípec. ten bezutěšný pocit...nechápu, proč je eutanázie ilegální! Dyť je to strašně nelidský, aby člověk, který trpí, musel dělat něco protizákonného, aby si pomohl! Vždycky přece existovala rána z milosti, ne? máma mi ji nedá, to je jasné, to umím pochopit. No tak musím něco vymyslet sama. začne zima, a až bude mráz, vše bude jednodušší...sorry, že na tě sypu tyhle sračky, ale nějak ztrácím kontrolu, schopnost se ovládat, rozlišovat. místy už mi pěkně hrabe...ale když myslím na malého synovce, ještě pořád se dokážu usmátJ a FURT jsem tady...hana“ (www.westman.blog.idnes.cz)

Všichni čtenáři, kteří Andronikové knihu odloží s tím, že se nedá číst a že se jedná jen další uslzený příběh o rakovině, který má za úkol hrát na city, jsou velice omezení (i já

sama taková zpočátku byla). Je snadné autora odsoudit, že jeho kniha je nudná, nedá se číst, když si o autorovi a o jeho pohnutkách vlastně nic nezjistíme. Nikdo, kdo by četl Andronikové autentické zpovědi, by nemohl její knihu s klidem odhodit jako nezajímavou. Hana Androniková prožila muka, o kterých mnozí netuší, že něco tak hrozného může být. Zde skutečně platí, že kdo nezažil, nepochopí.

Z pořadu *13. komnata*, který byl s Hanou Andronikovou natočen v době, kdy se zdálo, že autorka nad rakovinou konečně vítězí, jasně vyplývá, že Hana Androniková byla vskutku nejen výjimečná autorka, ale i velice osobitý člověk. Vždyť kdo by se po sdělení diagnózy rozsáhlého invazivního tumoru v prsu vypravil léčit svou nemoc k šamanovi do Peru? Androniková se zjevně dostala do velmi zvláštního duševního rozpoložení, kdy se jí neustále zjevoval havran (symbol, který všichni známe od E. A. Poea)², jenž jí radil, co se svým životem. Poněkud kontroverzní se mi zdá přístup její lékařky a zároveň přítelkyně, která jí v cestě nejen nebránila, ale dokonce ji i podpořila. Diváka jistě napadne otázka, do jaké míry je tato lékařka vinna smrti Andronikové, neboť po návratu CT vyšetření ukázalo rozsáhlé metastáze v plicích a uzlinách. Ve světě ale existují i další lékařky, které v léčení těla skrz duši věří. V časopisu *Reflex* jsem se dostala k velice zajímavému článku. Vystudovaná lékařka – imunoložka Zina Kaucká - zde vypráví příběh své vlastní rakoviny. Podobně jako Hana Androniková se tato žena rozhodla, že chemoterapii podstoupit nechce. Dokonce tvrdila, že raději zemře na rakovinu než na chemoterapii. Začala se věnovat homeopatii a žít svobodný klidný život bez myšlenek na budoucnost a snažila se rozklíčovat moment, který v jejím životě rakovinu spustil. Tvrdí totiž, že rakovina je o tom, že člověk jde příliš daleko za své hranice, že rakovina je v podstatě nemoc způsobená duševní nerovnováhou, a pokud člověk svůj problém odhalí, dokáže rakovinu porazit sám. Rozdíl mezi Hanou Andronikovou a Zinou Kauckou spočívá ve dvou věcech. Zina Kaucká je vystudovaná lékařka! To je jistě pro mnohé téměř neuvěřitelná okolnost v tomto příběhu. Druhý, mnohem smutnější a bolestnější rozdíl mezi těmito ženami pak je, že Zina Kaucká rakovinu vyléčením duše překonala a dnes je to důchodkyně. Toto se Haně Andronikové bohužel nepodařilo a příčinou může být především skutečnost, že se nikdy nedokázala plně smířit se smrtí svého milovaného otce. Možná by tímto smířením dokázala svoji nemoc porazit. A možná ne... Pro knihu *Nebe nemá dno* je tento článek zásadní v tom, že bychom si díky němu měli uvědomit, že Hana

---

² Autorka v knize poznamenává, že havran pro ni však není jen symbolem smrti, ale že v indiánských mýtech je havran stvořitelem a v některých bájích sehnal lidem světlo. (H. Androniková, 2010, s. 252)

Androniková a ani její hrdinka nebyly jen nějaké obyčejné ženy s hloupým nápadem, ale ženy s velkou šancí svoji rakovinu porazit. Jen jinou cestou. (Reflex - B. Pečinka, 2014, s. 50nnn)

Román od Hany Andronikové vlastně dokonale odráží vše, co si prožila. Dílo je však psáno tak zvláštním a chaotickým způsobem, že *13. komnata* nám pomůže nejen poznat autorku jako takovou, ale také pochopit celé její neuvěřitelné a přitom zcela autentické dílo. (www.ceskatelevize.cz)

Už Šalda, aniž by Andronikovou mohl znát, kdysi napsal: „*Každý z nás, kdo děle a pozorněji žil, ví, že jsou činy víry, odvahy a lásky, jichž je schopna jen žena. Nepravím každá žena ani nepravím všední a tuctová žena, jak běhá ulicí. Ne, jen žena výjimečná (...), a ani ta ne každý ze tří set šedesáti pěti dnů každého a kteréhokoli roku svého života, ale ve chvíli posvěcení a inspirace (...).*“ (F. X. Šalda, 2000, s. 60) Šalda Andronikovou, aniž by to tušil, vystihl. Přesně taková ona byla spisovatelka. Výjimečná.

IV. K samotnému dílu

1. Název díla

Autoři, kteří si chtějí nejvíce ulehčit práci a raději volí snazší cestu, vymýšlejí pro své knihy názvy protagonistické, dějové nebo objektové apod. Tyto tituly nám pak sdělí mnoho o knize a čtenář se může okamžitě rozhodnout, zda pro něho bude ona kniha správnou volbou či ne. Jiní autoři se snazší cestě vyhýbají. Nepřekvapí nás, že Hana Androniková volí nejen složitou cestu životní, ale pro své knihy nalézají také na první pohled ne zcela jasné metaforické názvy. Všechny její knihy nesou titul mystifikační, který obsahuje minimální informační složku, a jeho pravý význam tak pochopíme až po seznámení se s knihou blíže. Málokdo dokáže po vyslovení názvu *Nebe nemá dno* odhadnout, o čem asi dílo bude. Vzhledem k vyjádření abstrakce tímto titulem bychom mohli titul *Nebe nemá dno* označit také jako esejistický.

1.1. Co symbolizuje název *Nebe nemá dno*

Po seznámení se s příběhem můžeme vydedukovat, jak titul zřejmě vznikl. Hlavní hrdinka Ama si ve svém životě sáhne na dno nesčetněkrát – její matka má rakovinu, zemře

jí milovaný otec, samotné Amě je diagnostikována rakovina, čeká ji rozchod s přítelem, život v džungli a hlad představuje pád na dno též mnohokrát... „čeká, až dopadne na dno, že se odrazí. ale dno se pod ní prolomí a zase padá, pod posledním dnem je další dno. a co když to žádné dno nemá? co když dna nemají dno?“ (H. Androniková, 2010, s. 127) Ama se v důsledku tohoto všeho několikrát v knize oddává myšlenkám na smrt a na sebevraždu. Protože nebe jako představa krásného čistého místa, ráje, přece nemůže dno mít, tam by jí nic nehrozilo. Žádná bolest, žádný žal. Nebe by pro Amu mohlo znamenat vysvobození z tohoto skutečného a trýznivého života, který přináší v tomto případě více ran, než by mohl kdokoliv unést. Tam, v nebi, by jí tohle všechno nehrozilo. Titul zároveň působí jako jakási sentence, vzbuzující ve čtenáři naději. Schovává v sobě paradox a spojuje dva prostorově protikladné symboly. Titul záměrně kontrastuje s tragickým vyzněním románu.

2. Žánr

Určit u díla žánr obvykle není úkolem čtenáře. Čtenář si bere ke čtení knihu, která už patří do určité žánrové škatulky. Není tedy až tak složité říci, že dílo *Nebe nemá dno* je román (i když autorka sama ještě před vydáním vyjádřila nejistotu, zda do tohoto žánru její kniha zapadne, protože se někdy pohybuje až na hranici koláže či reportáže). Pokud budeme toto tvrzení zpětně dokazovat, musíme si zvolit jednu z definic románu, jako např. že román je „*dlouhé fiktivní vyprávění v próze; nejuniverzálnější žánr novodobé epiky, zaměřený na čtenáře, jenž se v něm uplatňuje také jako téma a hledisko.*“ (J. Janáčková, 2004, s. 576) Zde tedy narážíme na několik nesrovnalostí, protože kniha Hany Andronikové není ani zcela fiktivní, vzhledem k autobiografickým prvkům, a ani není až natolik zaměřená na čtenáře (více v kapitole 6 – Modelový čtenář). Je tedy nutné v tomto případě blíže specifikovat žánr, a zařadit tudíž dílo do skupiny románů autobiografických a iniciačních.

2.1. Autobiografický román

Celý román je značně prostoupen autobiografickým materiálem. Hana Androniková se s Amou shoduje téměř ve všem – oběma je diagnostikována rakovina, obě podstupují cestu do Peru a do Nevady s cílem léčení duše místo těla, obě se nakonec rozhodnou podstoupit chemoterapii, Ama i autorka přijdou o milovaného otce a největší útěchou ve všech trápeních je jim matka. Obě navíc přišly v životě o svého životního partnera a

podle srovnání knihy se SMS od Hany Andronikové i o iluze a vnitřní klid. Jediné, co Hanu Andronikovou a Amu nepojí, je oddíl pátý, cesta do Jeruzaléma. Nikde, v žádných článkách a pojednáních o Haně Andronikové, ani v žádných jejích zpovědích nebyla zmínka o takovéto cestě. Je tedy otázkou, zda pátý oddíl knihy už je příběhem pouze Amy samotné, nebo zda autorka tuto cestu podnikla, ale nebyla natolik významná ve srovnání s cestami ostatními. Celá kniha a celý Amin příběh v závěru vyznívá do pozitivna. Ani toto však není příliš autentické ve srovnání s tragickým koncem autorky. Ke stanovisku, že se jedná o román autobiografický, dopomáhá též forma, která posiluje autobiografičnost díky všudypřítomným deníkovým a epistolárním prvkům (klasické dopisy zde však nahrazují e-maily).

2.2. Iniciační román

Podle Daniely Hodrové iniciace znamená „*vnitřní očistu, vzkříšení a nesmrtelnost, jimž předcházela symbolická smrt (katabáze, sestup do podsvětí), dále zázrak převtělení, spojení s Bohem, nalezení identity, spočívající v přechodu z jednoho stavu do jiného, vyššího a dokonalejšího, vnitřní proměnu skrze nejvyšší poznání (...)*.“ (D. Hodrová, 1989, s. 178) Hrdina v románu iniciačním tedy usiluje o poznání, ale co je důležité, toto poznání je mimosmyslové. Román iniciační je románem o hledání čehosi, co bylo ztraceno, zapomenuto, nebo ukryto. Co se týče syžetu, iniciační téma se v něm rozvíjí ve třech základních fázích. První fází je bloudění a různé zkoušky, druhou fází je tzv. katabáze, tedy sestup a třetí fází je očista, průnik do jiných světů doprovázený různými zasvěcujícími obřady. S tímto souvisí také typické postavy pro iniciační román, z nichž nejvýznamnější roli (vedle adepta) má zasvětitel (více kapitola 7 – Postavy). Hlavním údělem adepta je tedy pohyb, ať už skutečný či duševní, který tvoří jádro celého iniciačního románu, je zároveň nejzajímavější a nejrománovější a vrcholné zasvěcení bývá jen krátkou epizodou, nebo úplně chybí. Důraz se zde pak klade na minulost a budoucnost, přítomnost je dobou úpadku. (D. Hodrová, 1989, s. 176 -197; D. Hodrová, 1993, s. 150, 152)

Celý Amin příběh je o hledání a bloudění po exotických krajích. Nevíme jistě, co přesně Ama hledá, ale to zde není příliš podstatné (nabízí se otázka, zda to ví Ama). Bloudění po Peru a Nevadě tvoří největší část celé knihy a především díky tomuto bloudění a hledání můžeme označit knihu *Nebe nemá dno* za román iniciační. Ama je v tomto případě adept, toužící po zasvěcení a šaman z Peru a indián z Nevady jsou jejími

zasvětiteli. Tyto dvě kapitoly se nesou ve znamení Amina duševního pádu na dno, různých obřadů, ale také jejího nového znovunabytí sil a téměř až nového znovuzrození. Pokud bychom chtěli explicitní deklaraci syžetu zasvěcení, i té se v knize dočkáme: „*hledám indiána. jehlu v kupce sena, plamen na dně oceánu. hledám svatý grál.*“ (H. Androniková, 2010, s. 178) Další nápovědou pro označení knihy za román iniciační může být skutečnost, že se hlavní hrdinka sama v průběhu vyprávění označí za poutníka: „*co si vezme s sebou? odveze si jejich štědrost, prosté gesto, se kterým nabídli svůj domov poutníkovi.*“ (H. Androniková, 2010, s. 207) Při zběžném seznámení se s románem by se mohlo zdát, že Amin příběh v podstatě nemá děj, ale syžet tvoří právě toto bloudění a vnitřní hledání.

O správnosti zpřesnění žánru na román iniciační tedy nemůže být pochyb. Chybou by však bylo touto specifikací skončit. Dílem se prolíná několik dalších významných prvků, které žánr dotvářejí k úplnosti.

2.2.1. Filosofický prvek

I kdyby hlavní hrdinka filosofii k smrti nenáviděla, její situace si bezpodmínečně různé filosofické úvahy vynutí, úvahový slohový postup je zde tedy zastoupen v poměrně velké míře. Samozřejmě nikoho nepřekvapí, že většina Aminých úvah se týká života a smrti nebo smyslu života, otázky, jak žít dál se svou diagnózou, Ama také uvažuje o naději, času a pravdě.

„*pravda. zvláštní slovo, pravda. slovník praví, že pravda je, co je pravé, správné, co se doopravdy událo. jenže každá pravda je pravdou jen v určitém okamžiku, v určitém bodě, a vzápětí se tříští, láme. pravda je jako listí na stromech, žlutne, opadává a tlí, aby znovu vyrašila. pravda je právě zasazený ječmen, který není pivem, ale může se jím stát.*“ (H. Androniková, 2010, s. 24)

„*tak tohle je peklo, nevědět, co bude. a víš to snad někdy? to je ono. děs, který si běžně neuvědomujeme, protože žijeme v iluzi, schovaní za plány myší a lidí. otázkou je, jak žít bez iluzí, aniž by se člověk posral strachy.*“ (H. Androniková, 2010, s. 67)

„*když víš, kde máš slabiny, jsi v jádru své síly. nejde o to vyléčit se, jde o to žít naplno. naplněný život často vede k vyléčení.*“ (H. Androniková, 2010, s. 250)

Ama se ve svých úvahách zabývá ale i jiným, ne tolik se nabízejícím tématem. Román je v podstatě přeplněn různými úvahami o jazyce (více viz kapitola 9.3. – Metajazykové úvahy).

Ama si během svých úvah klade mnohé relevantní otázky. Ne vždy na ně však nalézá odpovědi.

2.2.2 Psychologický prvek

I přes skutečnost, že kniha *Nebe nemá dno* není zcela typickým příběhem o rakovině, ani autorka jako Hana Androniková se nemůže vyhnout hlubokým psychologickým sondám do nitra chorobou stíženě hrdinky a zřejmě to ani neměla v plánu. Dílo je zcela zaměřené na hlavní hrdinku a její prožívání světa. Přetéká emocemi, a to nejen zápornými, jako je smutek, zoufalství, zloba, pocit nespravedlnosti, strach (což nikoho u člověka s diagnózou rakoviny nepřekvapí), ale také kladnými, jako je radost z obyčejných věcí.

Stále však depresivní emoce převládají: „*pořád neví, kam se vrátit, neví, kudy se dát. je tolik cest a žádná nevypadá dvakrát schůdně, neví, jak se rozhodnout. možná by si mohla napsat všechny možnosti na papírky, naházet je do klobouku a jednu si vytáhnout. nebo by si mohla zahrát ruskou ruletu.*“ (H. Androniková, 2010, s. 73) Zásadou tohoto úryvku nás neobklopí jen zoufalství, cítíme, že Ama navíc bojuje s velkým vnitřním rozporem, se kterým si neumí až tak jednoduše poradit. Ama cítí dále obrovský tlak ze svého okolí: „*je to únavný, jak se člověk furt vysiluje, aby obhájil své základní lidský práva. právo na vlastní cestu, na vlastní rozhodnutí, na vlastní omyly. dokonce i to holý právo na smrt. nikomu nic nedlužím, tak mám snad právo umřít ne?*“ (H. Androniková, 2010, s. 74) A všudypřítomný je samozřejmě strach z neznámého, co má přijít: „*bála se úplně všeho. někde v utajených zákoutích obdivovala lidi, které viděla v nemocnici, jak jim kape chemoška. že to dokážou. ona odjela do džungle, aby nikdo nepoznal, jak je zbabělá.*“ (H. Androniková, 2010, s. 77)

Ama však po svém rozhodnutí odjet do Peru projde jakýmsi vývojem od deprese až k radostné předsmrtné hyperaktivitě:

„*věřila bys tomu? já tam musím. křičím z okna na ulici. já jedu do peru! (...) lara se večer zastaví, dívá se jí do očí. jak ti můžu pomoci? kdybys potřebovala peníze, tak řekni. zatím bude stačit, když mi půjčíš kletr a švýcarský nůž.*“ (H. Androniková, 2010, s. 75)

Zajímavý je dále odstavec v románu věnovaný známým, kteří ve svém životě dobrovolně prodělali také (stejně jako Ama) jakýsi „kotrmelec“ k duši: „*(...) průmyslový*

chemik eda dostal ke svému kvantovému skoku vnější impulz v podobě rozmlácené hlavy, kterou si pořídil při akrobatickém lyžování. evidentně mu v ní něco kříslo, protože když vylezl z nemocnice po svých, přeseďlal z chemie na byliny a stal se dědkem kořenářem. pak tady máme dášu, která zběhla od architektury k hypnóze, ritch se z vrcholového byznysu prozpíval až do vrchních pater opery a libuška odešla z postu šéfký úvěrového oddělení, aby stavěla rodinné konstelace.“ (H. Androniková, 2010, s. 255)

Tento příběh neměl za úkol dohnat čtenáře k slzám nějakým plytkým hraním na city. Ama většinu svých záporných pocitů dokáže vylíčit s obdivuhodnou ironií a s nadhledem. Tím zřetelněji však čtenáře tento hluboký příběh s dokonalou psychologickou kresbou vnitřně zasáhne.

3. Kompozice

I přes skutečnost, že dílo *Nebe nemá dno* je obecně zařazeno pod románový žánr, nejedná se vlastně o příběh vystavěný na pevné syžetové konstrukci. Jde spíše o mozaikovitě deníkové vyprávění prokládané vhledy do vnitřního světa hlavní postavy, kniha se pohybuje místy snad až na hranici koláže či reportáže (jak tvrdí sama autorka ještě před dokončením díla, viz kapitola II). Celá kniha je rozdělena do pěti oddílů, které spojuje jediné – hlavní postava Ama. Každý z oddílů je pak rozdělen do několika kapitol, které jsou označeny pouze názvem. První a poslední oddíl jsou nejkratší a všech pět oddílů je pak shodně uvozeno citátem. Nejdelším oddílem je oddíl druhý, kde autorka líčí svůj pobyt v Peru (obsahuje sedm kapitol z celkových třinácti). Deníkové zápisky v knize jsou datovány od 14. 3. 2008 do 6. 10. 2009. Celý text obsahuje třináct kapitol, pět citátů v úvodu každého oddílu, dedikaci autorčině matce a vůbec všem matkám a jednostránkové poděkování.

Jedním z relevantních témat celého románu je smrt otce hlavní hrdinky. Vzpomínky na otce se prolínají celým románem, hlavní hrdinka si vybavuje hezké a přitom zdánlivě obyčejné situace, co spolu s ním prožila: *„byla jsem vodouch, jako ty. a tys plaval, vždycky tak daleko od břehu, a já chtěla s tebou. máma trnula a my blbli, vlny se valily, smál ses, jak občas chytám dech. vidím tě přes slané slzy, taky jsem se řehtala, protože s tebou se mi nemohlo nic stát.“* (H. Androniková, 2010, s. 13) Pomocí vzpomínek se hrdinka snaží vyrovnat se s jeho smrtí.

Ama během svého častého uvažování o životě vyjadřuje dva zásadní pocity, a to hněv a zoufalství: „*doktorka nad lůžkem, titěrnou baterkou ti svítí do očí, zornice v pozoru jak vojáci, ani se nepohnou. jako ty. erudovaně špulí rty, pohodí hlavou.*

to je kóma vigile. no, co jste čekali?

pro tebe je to možná kóma vigile, ty pičo nebeská. ale pro mě je to táta. slyším své myšlenky, zaťaté zuby, ona už je ve dveřích.“ (H. Androniková, 2010, s. 13n) „*jsi můj otec, přitom nejsi můj. ležím ti v nohách a přeji si tvou smrt.*“ (H. Androniková, 2010, s. 16)

Klíčovým tématem celého románu je Amin boj s rakovinou. O své diagnóze a jejích plánech nás informuje hrdinka též hned v úvodu svého příběhu: „*moji milí, tohle není báchorka. v lednu mi řekli, že mám rakovinu. věřím, že nejdřív musí stonat duše, aby ochořelo tělo, takže jedu léčit duši do deštného pralesa.*“ (H. Androniková, 2010, s. 23n)

Po zjištění své diagnózy se Ama potýká s pocity, jako by už ona sama jako člověk neexistovala, jako by pro ostatní už byla jen někým, kdo má rakovinu a jinak ji vůbec nevnímají: „*tak co dělá nádor? touto větou začíná většina dopisů. neptají se, co dělá ama, jak se má, ptají se, co dělá nádor. čau, tak jak se má tvoje rakovina? rakovina se má výtečně, děkuju za optání, hezky jsme se spolu napapaly, teď frčíme do centra koupit rakovině nové gatě. zuří. v oku jí vyrostou bouře, když vidí, jak lidem splynula s chorobou, jak se na ni dívají. stala se plátnem, na které si každý cákne, co nechce vidět v zrcadle. nemoci, strachy, smrt. těší se do pouště, kde ji nikdo nezná.*“ (H. Androniková, 2010, s. 146) Poslední věta z tohoto úryvku naznačuje další důvod, proč se Ama rozhodla pro cestování. Chtěla uniknout od lidí, kteří jí její nemoc neustále připomínali.

Hrdinka se během myšlenek na nemoc uchyluje ke zvláštním až děsivým srovnáním rakoviny s koncentračními tábory: „*panebože, dyť mně se dělá blbě, jen na mě vytáhnou injekční stříkačku. a tohle vypadá jako – jako koncentrák.*“ (H. Androniková, 2010, s. 65) „*krajina cestou do lažan vypadá jako scénérie uvnitř: černá mlha, kouř, neblahý dým. doktorka říkala antracyklin. to zní jako cyklon b, komora plynu.*“ (H. Androniková, 2010, s. 68) Zde se nabízí snaha porovnat, co je vlastně horší. Rakovina nebo koncentrační tábor? Ama se zde jednoznačně nevyjadřuje, co je horší a co lepší. Možná by se to dalo brát i tak, že pro každého je horší to, co sám na vlastní kůži zažil. Já sama se nedokážu rozhodnout, co představuje větší utrpení, a proto jsem položila tuto otázku několika známým. Dostalo se mi i jedné jednoznačné odpovědi, že horší je rakovina, protože rakovina je zlem uvnitř člověka, v koncentračním táboře se setkáváme se

zlem zvenčí. Navíc pokud člověk koncentrační tábor přežije, je utrpení konec. Rakovina recidivuje nebo alespoň zbavuje navždy jistoty. Je to boj do konce života. Myslím si, že bych se s tímto názorem dokázala ztotožnit.

Vše, co se nám Ama ale snaží svojí výpovědí sdělit, ať už se jedná o sebehrůznější úvahy, je podáno s nadhledem a ironií, i když ironií někdy velmi hořkou: „*no tak, dýchej, nezapomeň dýchat, to bude dobrý. jasně, že to bude dobrý, skvělý místo na chcípnutí, za pár set let z tebe bude uhlí.*“ (H. Androniková, 2010, s. 26) „*mokrá, zpcená, opuchlá. a šťastná. převléká se ze špinavého mokrého do špinavého suchého. tomu se říká upgrade.*“ (H. Androniková, 2010, s. 37)

Smrt zde však není pouze ironizována, z Aminých slov lze vycítit velký strach ze smrti: „*nebe jí padá na ramena, nemůže se hnout. někde za patou ten divný pocit, strach, jestli ji ještě někdy uvidí.*“ (H. Androniková, 2010, s. 34) „*umývá nádobí. jinak celý den proflákala. a co jako? honí tě snad někdo? jen ta holka s kosou.*“ (H. Androniková, 2010, s. 84) Paradoxem je, že se Ama vydala mimo jiné do Peru, tedy země, kde je se smrtí denně konfrontována, jak sama hrdinka poznamenává: „*smrt se tady neschovává, je vidět na každém kroku.*“ (H. Androniková, 2010, s. 60) Toto nám potvrzuje i naturalistický výjev, který Ama popisuje: „*před restaurací el paraíso mrtvý pes, olysalý, prolezlý hmyzem, kolem smrad.*“ (H. Androniková, 2010, s. 133)

Kromě smrti otce a své vlastní nemoci se hrdinka dotýká také tématu svého rozvodu, zmiňuje ho však jen tak, mezi řečí: „*trnité vyhlídky? jde to nějak rychle z kopce; před měsícem rozvod a teď ještě houšť.*“ (H. Androniková, 2010, s. 10)

V celém románu můžeme vysledovat prvky poškozeného těla. Je fascinující, jak zde autorka popisuje tělo, které je tolik ničené zvenčí a čtenář si přitom uvědomuje, jak moc je asi rakovinou prožrané i zevnitř: „*ty mušky, co vypadají jako snítko prachu, jako tečka za slovem, vyrábí jelita jak řezník. chvílema má pocit, že jí z toho hmyzu jebne.*“ (H. Androniková, 2010, s. 39) „*chtěla by rvát, nadávat, vyletět z kůže. leží v hořícím mraveništi, v moři žvýkaček a zkouší se s tím smířit. kůže rozškrábaná do krve, třeba to pomůže.*“ (H. Androniková, 2010, s. 48) Nalezneme zde navíc jakousi analogii k rozpadu těla: „*koupelna je zároveň parní lázeň. ama z ní vidí na druhý břeh, na magický strom, který k ní mluví, svléká se, terakotová kůra z něj tence padá jak opálená kůže. stačí na něj pomyslet a něco se děje, uvnitř, kutálení v žaludku, cinkání kostek ledu.*“ (H. Androniková, 2010, s. 41)

Jak plyne příběh, postupuje i Amina nemoc a figuruje zde pak ještě hlubší uvědomění si vlastní nemoci: „*kašel s ní mlátí o postel ještě další hodinu. nový pocit jí přeběhne po zádech, hrudní koš plný kamení, tohle ještě nezná. sakra. hlas v ní křičí, dotírá. máš to už i na plicích, je ti to jasný, za chvíli tě to roztrhá.*“ (H. Androniková, 2010, s. 168) „*dělá jí radost, že je schopná uklízet. občas bolest, projede rukou až do podpaží, na čele studený pot.*“ (H. Androniková, 2010, s. 189)

Vzhledem ke skutečnosti, že se hrdinka pohybuje v zemích se zcela odlišnou kulturou, než je ta česká, nás nepřekvapí, že se v románu seznámíme s množstvím legend a mýtů: „*pamatuju si, jak mi babička vyprávěla o léčiteli, který zneužíval svoji moc. jednoho dne, když šel se svou ženou k jezeru, vynořil se z vody obrovitý had; plivnul na šamana a zmizel zpátky v jezeře. žena dovezla muže domů, uložila do postele, a on do večera otekl. ráno bylo po něm. babička říkala, že ten had byla jeho vlastní síla, která se proti němu obrátila.*“ (H. Androniková, 2010, s. 170)

Několikrát se setkáme s hadem jako symbolem slizkosti, zákeřnosti a něčeho zlého, který se objevuje v Aminých snech: „*v noci viděla hada. obrovitý stříbrný had, v gejzíru vody vyšlehl, vyrostl z jezera. stála na břehu, oči dokořán. rozeklaný, nic jí neudělal, nic neříkal, jen se ukázal. pohledem v ní otočil.*“ (H. Androniková, 2010, s. 168) Dále se v Amině vyprávění zjevuje medvěd: „*k mým osobním strážcům, havranovi a vlkovi, přibyl ještě medvěd; patrně jsem si ho přitáhla z pouště. (...) můj medvěd je šoumen, jezdí na jedné lyži ve slaměném tralaláku, metá kozelce a hraje na banjo.*“ (H. Androniková, 2010, s. 252n) Zdá se, že medvěd je zde symbolem veselí a radosti, něčeho, co Amě vykouzlí úsměv na tváři.

Velice významné jsou v románu popisy toho, jak se Ama cítí po všech chemoterapiích: „*celý zbytek dne se obrací naruby, jedno číslo za druhým, z pohádky do pohádky, k večeru pěna. pěnu jsem ještě neblila. mami, už vím, jak bylo pejskovi, když sežral kočičce mýdlo. žaludek je laboratoř, baňky a trubičky, kolem půlnoci mrákoty. neonová skvrna v lavoru, smrt bělavě kývá, zdá se blízko. byla by milá.*“ (H. Androniková, 2010, s. 238) Přestože většina pocitů po chemoterapii je shodná, některé Aminy pocity jsou i jaksi překvapivé a ne tolik ničivé: „*děje se spousta věcí, které nečekala. hlavně pivní dieta ji překvapila. taky maso. po dvaceti letech, kdy se netkla červeného masa, chce divočinu. a játra.*“ (H. Androniková, 2010, s. 242)

I během všech okamžiků, kdy se Ama cítí k smrti vyčerpaná, si uvědomuje, jak velká je její touha po životě: „*viděla svůj život, stál nad ní, přemítal, jestli ji má ještě oživovat, jestli stojí za tu námahu. už ho omrzelo čekání, nebavilo ho potloukat se bez ní, dutý, neobydlený, jalový. tak vstávej. uvědomila si to, až když se jí vzdálil natolik, že ho přestala vnímat, že o něm nevěděla. když se probrala a zjistila, že není k nalezení, že je možná dočista pryč, za horama, zavětrila blízkost, kterou tak dobře znala, blízkost, která se rozvoní, jen když se někdo oddělí a vzdálí, když není nadosah. v tu chvíli se rozeběhla.*“ (H. Androniková, 2010, s. 233)

Přes všechny Aminy strasti se však zdá, jako by tato část Amina života byla někdy tou více šťastnou, dokáže prožívat i bezpodmínečnou radost bytí: „*něco se se mnou stalo. chodím po městě a lidi se na mě usmívají. zjistila jsem, že se většinu dne křením jako kašpar. už vůbec nemám ten vysoce inteligentní zasmušilý přednasraný výraz. musím vypadat jako naprostý tajtrlík a je mi v tom dobře.*“ (H. Androniková, 2010, s. 262)

Celé finále příběhu vrcholí cestou do Jeruzaléma a odehrává se v dopisech, kde Ama svým přátelům sděluje nečekanou zprávu: „*než jsem odjela do svaté země, taks mě ujistil, že bys na zahradě mohl ustájit dva velbloudy, kdybych v poušti potkala nějakého beduína, který by si mě chtěl vzít a přijet do česka. tvá slova se naplnila beze zbytku, takže spoléhám na tvoji nabídku. fadhi, můj muž (foto v příloze), má sice velblouda jen jednoho (foto fadhiho velbloud), ale k tomu dva koně, dva osly a stádo koz.*“ (H. Androniková, 2010, s. 287) Všichni její přátelé, kterým dopis rozešle, jsou přesvědčeni o pravdivosti tohoto sdělení, jen Jeff, její nejlepší přítel, její tvrzení jaksi zpochybňuje: „*přiznám se, že jsem při čtení tvých posledních emailů na pár nanosekund zaváhal. skvělá mystifikace, ty fotky opravdu vypadají jako svatební (...).*“ (H. Androniková, 2010, s. 290) Aminy výmysly jsou symbolem nově nabyté svobody a lehkosti a nového prostoru pro její fantazii. A možná také touhy po novém, lepším a šťastném životě.

Je pravdou, že konec Amina vyprávění vyznívá do pozitivna. Čtení tohoto románu v souvislosti s autorčiným životem nás ale nutí pokládat si otázku, zda tomu tak doopravdy je. V knize navíc nenajdeme informaci o úplném vyléčení. Nejpřesnější tvrzení by tedy znělo, že kniha má otevřený konec.

3.1. Význam citátů

První oddíl celé knihy (a zřejmě i celá kniha vůbec) je uvozen citátem od Alberta Einsteina: „*Nejdůležitější otázka, kterou si můžeme položit, zní: Je tento vesmír přátelský?*“ Pokud se pokusíme vztáhnout tento citát především na tento první oddíl, je zřejmé, proč by autorku mohla zaujmout právě tato otázka. Hrdinka se zde snaží vyrovnat se smrtí otce, se kterým ji zjevně pojilo velmi silné pouto. Mohl by se jí v tomto případě snad vesmír zdát přátelský, když jí bere jejího milovaného otce?

Druhý oddíl uvádí citát, tentokrát od Thomase Bernharda: „*závidím mrtvým. chvíli jsem je nenáviděl, protože byli v převaze.*“ (H. Androniková, 2010, s. 20) Až ke konci oddílu můžeme alespoň částečně vydedukovat, proč autorka zvolila právě tento citát. Během svého pobytu v džungli se často dostávala Ama na pokraj svých sil a často si přála, aby všechno trápení už skončilo. Chtěla se tedy často k té „převaze mrtvých“ sama dostat, jít za svým otcem. Jednalo se však nejčastěji jen o chvilkové stavy, protože proč by hrdinka podnikala všechny ty výpravy a snažila se dělat něco se svým životem, kdyby ho už dále nechtěla žít?

Úvodní citát k oddílu třetímu je opět od slavného Alberta Einsteina: „*intuice je posvátný dar, racionální mysl je věrný sluha. vytvořili jsme společnost, která ctí sluhu a zapomněla na svůj dar.*“ Vzhledem k tomu, že Ama se zde vydává do Ameriky jen na základě své vize, není těžké význam citátu od slavného fyzika rozšifrovat. Za volbou citátu se navíc může skrývat i drobná výtka autorky ke své rodině, která znala Hanu Andronikovou jako racionálního člověka, a proto se jí v případě jejich cest nedostalo od rodiny zpočátku příliš pochopení.

Třetí oddíl je též zvláštní svým zakončením. Hlavní hrdinka nacházející se v Portlandu najednou skočí ve svém vyprávění zpět a čtenář opět čte o zážitku z Nevady, ze svatby postav, o kterých se předtím Ama vůbec nezmínila, což je velice matoucí, a to obzvláště proto, že se jedná o zápis v deníku datovaný chronologicky. Proč autorka nakonec kapitoly připojila zdánlivě nevýznamné vyprávění události? Zdá se, že by se mohlo jednat o jakési umělé nastavení stran, ne zřejmě z důvodu, že by autorce nějak více záleželo, kolik stran jaký oddíl její knihy má, tomu by neodpovídal charakter celé knihy. Pokud se podíváme dál, na oddíl čtvrtý, zjišťujeme, že je celý o léčení těla, o chemoterapii a o všech útrapách s léčbou spojených. Mohla tímto počinem, tedy připojením jakési „vzpomínky nevzpomínky“, autorka vyjádřit svou touhu tento oddíl, a tedy i tyto útrapy

oddálit? Odpověď zřejmě zůstane na každém z nás a našem individuálním náhledu na věc, protože tuto odpověď by nám s jistotou dala jen autorka sama.

Čtvrtý oddíl se nese v duchu kvantové fyziky a dopisování si s Aminým přítelem Jeffem. On a její matka jsou dvě nejvýznamnější osoby zde, osoby, které jí nejvíce pomáhají. Celý oddíl je tedy nepřekvapivě uvozen citátem o matkách, tentokrát od samotné autorky: „*narodila jsem se své matce. tak to u nás chodí. rodíme se matkám, přestože si matky často myslí, že ony rodí nás. mylí se, my se rodíme sami. planety se rodí tichu, vyraší z něj s vědomím počátku i konce, s vědomím věčnosti.*“ (H. Androniková, 2010, s. 218) A jelikož její matka je osoba, která si prošla tím samým a která Amě dokázala už jen svou přítomností (ale nejen tou) nejvíce pomoci, je tento úvodní citát více než na místě.

Poslední oddíl je uveden opět citátem, tentokrát od Walta Whitmana: „*osobně neznám nic než zázraky.*“ (H. Androniková, 2010, s. 277) Vzhledem k tomu, že se Ama vydává do Svaté země, kde jsou zázraky údajně na denním pořádku a kde je člověk nejbliže Bohu, nemůže nás tento citát zarazit. Může být ovšem dvojsmyslný. Vzhledem k závěru oddílu předchozího, který vyznívá do pozitivna, mohla autorka svou volbou poukazovat i na zázrak její prozatímní výhry nad rakovinou.

Věnování v úplném závěru knihy patří opět autorčině matce a vůbec všem matkám. Toto nám jen znovu potvrzuje, kdo byl pro autorku osobou, která představovala největší oporu v těch nejhorsích dnech života.

4. Autorčina encyklopedie

4.1. Literární a náboženské směry

4.1.1. Magický realismus

Magický realismus jako literární směr se zde nenabízí jen díky zvláštnímu rozpoložení hlavní postavy, ale také jako následek exotické lokalizace. I tímto počinem se autorka se svým dílem částečně vymyká klasické české literatuře, protože magický realismus byl vždy nejtypičtější pro latinskoamerickou prózu, a i když v současnosti se do české prózy také místy promítne, stále to dle mého názoru není v příliš velké míře. Magický realismus nebo by se také dalo říci „*magický labyrint života a smrti, v němž se vzájemně propojuje reálné s fantazijním, přítomné s minulým, civilizované s vegetativním, přírodním, smyslové s racionálním, živoucí s odumírajícím, družné s osamělým,*

monumentální s torzovitým, historické s každodenním a banálním...“ (B. Hoffmann, 2005, s. 121) se zde projevuje především v oddílu druhém, který se odehrává v Peru. Můžeme zde pozorovat zvláštní víru v sílu přírody, které jako by byla přiřknuta schopnost vlastního rozhodování, a dokonce i vlastního života: *„příroda ti pomůže, ale musí si na tebe nejdřív zvyknout, stromy, rostliny, voda, až tě líp pozná, přijme tě. když s ní splyneš, dá ti sílu.“* (H. Androniková, 2010, s. 31) Mnohdy se magický realismus vyskytuje v knize formou různých halucinací a prolnutí snů se skutečností: *„babi? vidím tě, bělavé stíny, rojí se, v houfu víří. vidím, jak ležíš v posteli a spíš.“* (H. Androniková, 2010, s. 40) Věci, které nežijí, zde ožívají: *„kámen šeptá v dlouhých vlnách, mmmmlllluuuuvíí sttttraaaaššššnnnnněěě pooooommmaaaaalllluuuu. vlévá do něj své atomy, cítí jeho v ní, prolnutí, prorůstají, jeden nádech miliony let. očima kamene vidí zpátky na začátek, čas, než se země pověsila slunci na krk.“* (H. Androniková, 2010, s. 47) Jindy Ama vidí různé duchy, mrtví se zde kdykoliv vrací mezi živé: *„věděla jsem, kdo je, aniž se představil. duch havrana, plášt' z černého peří, na hlavě křídla, v ruce hůl. za ním hučela vatra, kolem ní rejď zemřelých, předkové v kruzích, v obětním rituálu, krouží, dupou, aby země dala tvar jejich potomkům. nastoupíš cestu havrana, řekl.“* (H. Androniková, 2010, s. 62) Ama popisuje nejen různé prožitky a situace, kterým můžeme přiřknout vliv magického realismu, ona v knize dokonce své mínění o tomto literárním směru explicitně konstatuje, přičemž její názor na tento směr vyplývá pravděpodobně ze změny jejího duševního rozpoložení v důsledku nových dobrodružných prožitků a událostí: *„jezdím na světlo. nejdřív vypadalo jako kůň, ale není to kůň. světlo je světlo a ne kůň. bílý s bronzovými groši. nese mě na místo, kde nemám žádné jméno, žádný tvar. je to zvláštní, jeffe, všední jevy hrají barvami, poznané se mění v tajemné a magie v denní realitu. co jsem dřív měla za neskutečné, mi dnes připadá skutečnější, než to, co jsem měla kdysi za skutečné. dává to smysl? rýsuje se jasný rozdíl mezi literaturou faktu a magickým realismem. magický realismus má blíž k realitě.“* (H. Androniková, 2010, s. 261)

Nejen tento literární směr má však v knize nezastupitelnou roli. Kniha je značně ovlivněna i směry náboženskými.

4.1.2. Zen-buddhismus

Zen-buddhismus rovná se španělská vesnice pro všechny obyčejné smrtelníky. Abychom tuto odnož buddhismu pochopili, museli bychom umět přemýšlet v jiné dimenzi,

což dokáže jen málokdo. Pro pochopení zenu v souvislosti s knihou *Nebe nemá dno* bychom tedy mohli zjednodušeně říci, že se jedná o jakousi „cestu k prozření a spáse“. V knize zen poznáváme zprvu díky explicitnímu zmínění se o kóanu (tedy o příběhu, který skrývá hádanku, jež se nedá logicky a racionálně vysvětlit), který se zenem velmi úzce souvisí: „*pais. země. vlast. stále se jí vyptávají, tam u vás, ve tvé zemi. yo soy. já jsem. kdo vlastně?*

kóan: kdo jsem?

kóan je místo, kde je pravda. hlava ho nechytí, dá se jen prožít.

kdo jsem?“ (H. Androniková, 2010, s. 42)

Po bližším seznámení se s tímto náboženstvím však můžeme vidět prvky zenu v celém díle. Hrdinka nachází svou přirozenost v ochotě neuzavírat před ničím svoji duši. A právě takový je i zenový prožitek – nejde už o pouhé dosažení nějakého cíle. Život najednou přestává mít jasný smysl a člověk se dále neuzavírá před žádnými možnostmi a zkušenostmi, ale nic konkrétního se tím nesleduje. To, na čem záleží, je cesta. Hrdinka po hrozném diagnóze mění svůj vztah ke světu a k životu. Opouští racionální svět a nachází to, co se může částečně jevit i jako jedno z témat románu (především jeho druhé části) – přítomnou chvíli života. Protože i když se zpočátku může zdát, že hrdinka touží po nějakém řešení, chce vlastně jen zjistit, jak žít dál s uvědoměním si svého vlastního konce, který ale žádné spásné řešení mít nemůže. A tak tedy žije život teď a tady bez přemýšlení o věcech budoucích. A spasit ji může jen smíření. Prozření pak Ama dosáhne v okamžiku, kdy se ve třetí části knihy rozhodne, že bylo dost léčení duše, které už nevede dál, a je načase začít léčit své již v podstatě nevléčitelné tělo.

Ama pod vlivem zen-buddhismu založí i jakýsi pomyslný (nebo ne?) spolek s názvem Klub osvícených krav, o kterém tvrdí, že „*podmínkou je, že musíš být kráva osvícená. normální krávy neberem. rozdíl mezi ok a nk je nasnadě. osvícená kráva se od normální liší tím, že ví, kdo je. jinými slovy je to kráva, která ví, že je kráva a je s tím v harmonii. tím pádem je v harmonii s celým vesmírem. taková kráva má zmáknutý jak kóan „mu“, tak kóan „kdo jsem“.*“ (H. Androniková, 2010, s. 267) Otázka zde zřejmě nezní, jaký má vlastně tento spolek hlubší smysl, ale zda vůbec nějaký smysl má.

4.1.3. Další náboženské směry

O významném postavení zen-buddhismu v knize se nedá polemizovat. Někteří lidé by ale mohli namítnout, že jistá část knihy může být ovlivněna také taoismem, který se často překládá jako „nauka o cestě“. Cesta je zde nejzásadnějším prvkem a nejedná se přitom o cestu přímočarou, předem promyšlenou, o cestu s jasnou představou o cíli. Cesta představuje pro Amu něco, co se samo stále otevírá a co samo ukazuje své možnosti. V knize se také výrazně projevuje wu-wej ve smyslu „jednat aniž jednáte“ (P. R. Hartzová, 1996, s. 10 – 15): „*žádná cesta není špatná nebo dobrá. každá z cest je jenom cestou. když nevíš, kudy se dát, uvolni se, vypni mysl a čekej. pak zase ucítíš tu zlatou nit, která tě vede.*“ (H. Androniková, 2010, s. 200)

V románu se dále setkáme, i když už v mnohem menší míře, také s křesťanstvím a klasickým buddhismem, a to především díky postavě Gregoryho, otce Amina bývalého přítele (viz kapitola 7 – Postavy). Gregory je zarytý křesťan a všem okolo sebe se své myšlenky a postoje snaží doslova vnutit: „*kdysi jsem se zajímal o buddhismus, četl jsem Bhagavadgítu, ale pak jsem to všechno zahodil. buddhisti medituji proto, aby byli úplně prázdní. ale to já nechci, nechci být prázdný. já když medituju, naplní mě ježíš, vstoupí do mě bůh*“ (H. Androniková, 2010, s. 166) Pokud si Ama nějakou víru osvojila, nyní ji pod vlivem okolností jaksi ztrácí a nedokáže Gregorymu neoponovat zcela racionálním způsobem: „*jistě, a buddhisti chtějí být prázdní, aby se stali Buddhou, což je jedno a totéž, gregory. když je člověk plný hoven, nevejde se do něj žádný bůh.*“ (H. Androniková, 2010, s. 166)

I přes Aminu otevřenou mysl ke všemu neuvěřitelnému nedokážeme zřejmě s úplnou jistotou vydedukovat, zda Ama v Boha nevěří, nebo zda svou víru jen dočasně ztratila. Rozhodně má ale Ama přehled v této oblasti a pochopitelně ji nejvíce přitahuje náboženství s nejmenší přítomností nějakého smyslu jako analogie k jejímu současnému životu, a to je, jak už bylo výše zmíněno, zen-buddhismus.

4.2. Literatura

Román je prostoupen nezměrným množstvím různých textů, z nichž největší zastoupení mají právě texty literární. Autorka zapojuje do románu výroky autorů jak českých – Neruda, Mácha, Kundera, Němcová, tak světových – Hesse, Fitzgerald, Shakespeare, Blake, Camus. Toto jsou jména, která nikoho nezarazí, každý středoškolsky vzdělaný člověk by je měl znát. Svůj obdivuhodný rozsah vědomostí autorka ukazuje ale

v okamžicích, kdy cituje autory exotické a české společnosti ne tak známé, jako je perský básník Háfíz, zástupce hebrejské poezie Lamdan, spisovatel ze Svaté Lucie Walcott, perský básník Rumi. Nejen u těchto jmen se autorka uchyluje k literatuře dávných dob, cituje mimo jiné i Bibli. Některá díla a výroky jmenovaných autorů uvádí Hana Androniková ve své knize víckrát – např. Nerudu, Shakespeara nebo Camuse. Nepříznačnější a nejvíce vypovídající se přitom zdá autorčino citování Hamleta a jeho notoricky známého: „*to be or not to be?*“ (H. Androniková, 2010, s. 227) Postavu Amy a Hamleta spojuje nejen tragický životní osud, ale také rozpolcená a rozporuplná duše. Dále se Ama hluboce ztotožňuje s příběhem od Hermanna Hesseho *Siddhártha*, v němž se píše: „*kamala chovala ve zlaté kleci malého vzácného ptáčka. zdálo se mu o tomto ptáčkovi. zdálo se mu: tento ptáček, který jinak vždy po ránu zpíval, náhle oněměl, a protože to jemu, siddhárthovi, bylo nápadné, přistoupil ke kleci a nahlédl dovnitř; ptáček byl mrtvý a ležel tam ztuhlý na dně klece. vyňal jej, podržel ho na okamžik v ruce a pak ho vyhodil ven, na ulici; v témž okamžiku se hrozně ulekl a srdce jej zabořilo, jakoby s tímto mrtvým ptákem odhodil všechno bezcenné a dobré. náhle se probрал z tohoto spánku a cítil se zavalen smutkem. bezcenný, zdálo se mu, bezcenný a nesmyslný vedl život; nic živoucí, nic nějak cenné nebo trvalé mu nezůstalo v ruce. sám stál s prázdnýma rukama jako trosečník na břehu.*“ (H. Androniková, 2010, s. 64n) Proč si Ama vybrala k citování právě tuto část příběhu? To nám osvětluje hned v následující větě: „*drží v ruce hrstku peří, vrůstá do ní smrt. bezcenný. nesmyslný.*“ (H. Androniková, 2010, s. 64) Tento úryvek ze *Siddhárthy* nejlépe vystihuje, čeho se Ama nejvíce bojí – smrti a toho, že po smrti se stává život člověka jaksi bezcenným.

Co se v knize *Nebe nemá dno* dočká největšího počtu citací, je kniha od Carlose Castanedy *Příběhy síly (Tales of power)*. Citace z této knihy prokládají především druhý oddíl románu, tedy Amin pobyt v Peru, kde má hlavní postava k dispozici v podstatě jen tuto knihu, se kterou se často dokonale ztotožňuje. Kniha *Příběhy síly* není pro každého čtenáře. Jedná se o příběh velmi filosofický a pro pragmaticky smýšlejícího člověka nepochopitelný. Autor a postava zde splývají, hlavní postavou je tedy Carlos, který se s pomocí svých učitelů, dona Genara, ale především dona Juana, snaží získat dostatek vnitřní síly, aby mohl proniknout do světa čarodějů. Celý příběh je silně prolut podivnými rituály. S románem od Hany Andronikové má tato kniha mnoho společného – oba příběhy se odehrávají v exotické zemi, využívají konstelace postav učedník – zasvětitel, jsou o snaze dosáhnout jakéhosi poznání. Zajímavé je, že hlavní hrdinka knihy *Nebe nemá dno*

nejčastěji cituje dona Juana z díla *Příběhy síly* a jeho rady ohledně nabytí síly, což vytváří pocit, jako by nebyl don Juan jen učitelem Carlose, ale i Amy samotné: „*bez vědomí přítomnosti naší smrti není žádné síly, žádného tajemství.*“ (H. Androniková, 2010, s. 57)

4.3. Hudba

Už Platón říkal: „*Hudba a rytmus nacházejí cestu k nejskrytějším místům duše.*“ Martin Luther poznamenal, že hudba zahání smutek. V knize *Nebe nemá dno* plní citace různorodých písní obě tyto funkce. Ama cituje písně od hvězd jako je Ozzy Osbourne, Scott McKenzie, Bob Dylan, Bono, ale také například písně z *My fair lady*. Nejčastěji Ama uvádí skladby od kalifornské kapely založené Jimem Morrisonem kolem roku 1965 The Doors. Amou vybrané úryvky písní se často týkají pocitu samoty a touhy po domově, jako například část písně od Ozzyho Osbourny: „*mama, mama i'm coming home*“³. (H. Androniková, 2010, s. 113) Těmto pocitům odpovídá také úryvek písně Boba Dylana: „*how does it feel, to be on your own*“⁴. (H. Androniková, 2010, s. 166) Nebo tyto citace vyjadřují Aminy neustálé obavy, že už neuvidí své blízké a s tím související pocit strachu ze smrti, čemuž odpovídá například píseň od The Doors – The End: „*this is the end, my only friend*“⁵. (H. Androniková, 2010, s. 227)

Písně v románu mají nezastupitelnou roli. Pokud se čtenář nebude zabývat porozuměním těchto citací, nedokáže zcela přesně vždy pochopit citové rozpoložení hlavní postavy a její niterné pocity, které často dokládají právě jen úryvky z písní.

4.4. Zobrazená komunikace

Hlavní hrdinka se téměř na počátku příběhu vzdaluje od celé své rodiny a svých blízkých přátel na druhý konec světa. Většina komunikace s nimi tedy probíhá zprostředkovaně, nejčastěji pomocí internetové komunikace – skype, e-mail, ale také prostřednictvím telefonu, i když komunikace po telefonu je zde velmi ojedinělá. Na první pohled by se mohlo zdát, že komunikace s rodinou je přirozená věc a nemá hlubší význam pro Amin příběh. Není tomu ovšem zcela tak. Ama je totiž mimo jiné v kontaktu se svým přítelem, Jeffem, o kterém se čtenář v podstatě nic nedozví, jen to, že si píše s Amou a

---

³ volný překlad od autorky práce – mami, přicházím domů

⁴ volný překlad od autorky práce – jaké to je být úplně sám

⁵ volný překlad od autorky práce – tohle je konec, můj jediný příteli

miluje fyziku (více viz kapitola 7 – Postavy). Jeff má nezastupitelnou roli v Amině životě, většina jejich komunikace probíhá formou úvah a velmi učených polemik, nejčastěji na téma kvantová fyzika, ale i na témata odlišná: „*amo, na něco jsem přišel. superpozice, tedy způsob, jak se vlny vrství jedna na druhou, je zvláštní vlastností vln, která se projeví, kdykoli se setkají. toto vrstvení vede k tomu, že se vlny znásobují nebo ruší. k superpozici může docházet v situaci, kdy jedna část tvého já říká ano, a druhá říká ne. vypadá to, že tyto dvě části se chovají jako vlny, které se vzájemně vyruší, takže se nedostáváš ani dopředu ani dozadu. jen se všechno zahušťuje. superpozice je všeobecným pravidlem. musíš to rozetnout.*“ (H. Androniková, 2010, s. 227) Nejvýznamnější roli nese tato komunikace s Jeffem v oddílu čtvrtém, kde se Ama potýká s chemoterapiemi a kde komunikuje s Jeffem nejčtetněji. Píše mu, když se cítí na dně, a on jí svými radami pomáhá přežít: „*ser na ně, amo! ti, kteří ti předepisují, co máš dělat, a věší na tebe svoje infantilní představy o fungování světa, potřebují ránu do palice. i kdyby to byli tvoji nejlepší přátelé, odřízni je, než se dostaneš dál, protože tě zbytečně vysávají. jsou úplně mimo a ty teď nemůžeš být mezi mimoněma. obklopuj se lidma, ze kterých cítíš podporu, a ty, co mají osvětlené kecy a sami chodí s kuřím okem k doktorovi, pošli do prdele! jeff*“ (H. Androniková, 2010, s. 226) Většina komunikace v knize tedy charakterizuje Aminu citovou nouzi, stává se tak prostředkem pro překonání osamělosti.

Podstatnou roli nesou také e-maily v závěru knihy, které tvoří celé finále. Ama na konci svého příběhu rozesílá několika svým přátelům hromadný mystifikační e-mail, ve kterém jim oznamuje svoji svatbu s beduínem. Celou knihu poté uzavírají odpovědi přátel na její podivné a překvapivé oznámení, přičemž poslední slovo má opět Jeff, který jako jediný Aminu tvrzení z e-mailu vyvrací. Velký prostor komunikaci věnuje Hana Androniková ve svém díle také kvůli myšlence, že člověk může něčeho podstatného dosáhnout jen díky pomoci druhých. (P. A. Bílek, 2014, s. 246)

4.5. Parafráze, mystifikace, analogie, podobenství

Autorka nekládá do svého románu pouze texty, které už někdo napsal. Sama vymýšlí příběhy, které působí jako odbočka od tématu, ale přitom s tématem stále nějak věcně souvisejí. Místy zařazuje autorka do svého příběhu i texty již někým napsané, které upravuje podle svého.

Nejčastěji se v její knize objevují parafráze, a to konkrétně *Máje*, *Dívčí války* a *Nesnesitelné lehkosti bytí*. Nejpříznačnější pro její situaci je přitom parafráze *Máje*, kde Ama konfrontuje kouzelnost tohoto významného díla se svou životní situací a realitou v době, kdy se jí stýská po domově: „*byl první máj, byl lásky čas. nejsou tu žádné hrdličky; stromy zírají, jak se uprostřed noci modlí k vodě, zkouší smýt vedro z těla, prsty jak gumové hračky. ráno roztržená obloha, konečně. byl pozdní večer, byl první máj. nakonec byli všichni mrtví. věžeň prosí oblaka, tam na své pouti pozdravujte zemi, ach zemi krásnou, zemi milovanou, kolébku mou i hrob můj, v dědictví mi danou, zemi jedinou. asi se jí stýská.*“ (H. Androniková, 2010, s. 95) Ještě mnohem více zaujme čtenáře autorčina parafráze Kunderova díla, kdy jeho *Nesnesitelnou lehkost bytí*, změní na „nesnesitelnou lehkost blití“ (H. Androniková, 2010, s. 141) v době, kdy se chystá po všech očistných obřadech, po kterých jí nebylo vždy nejlépe, opustit Peru.

Přestože je dílo výrazně autobiografické, zařazuje autorka do svého románu i několik mystifikačních částí. Nejvýraznější je ta, ve které se autorka na asi třech stránkách zabývá postavou baby jagy, jako by opravdu kdysi žila. Ama se při vymyšlení příběhů o babě jaze nechala zřejmě strhnout atmosférou nevadské pouště, kde se vypráví nesčetné množství mýtů a legend. Další podíl na vzniku této mystifikace měla i ta skutečnost, že Ama potřebovala uniknout od reality: „*potřebuje kompenzaci, špetku jedu, potřebuje do jiné pohádky. nabízí se baba jaga a ama po ní skočí, okamžitě začne příst. na ty největší literární hity nemá nikdo copyright. mýty a pohádky. každý byť sebestarší mýtus stojí na dalším ještě starším mýtu nebo legendě. a baba jaga je všude.*“ (H. Androniková, 2010, s. 186) Tak spojuje Ama s babou jagou Bibli, Jana Husa, Pannu Marii i Ježíše a předkládá čtenáři zcela logické argumenty pro svá tvrzení a smyšlené důkazy o jejím životě.

I analogie má v knize *Nebe nemá dno* své místo: „*v new yourku ji uštknul had, zeleně splýval v central parku, třikrát na ni vyskočil. cítila zuby v pravé noze, lýtkem se jí šířil jeho stisk. měla v kapse protijed, v růžové ampuli, držela ji v ruce, ale nevěděla, nebyla si jistá, váhala ho použít.*“ (H. Androniková, 2010, s. 38) Takto nastíněná situace působí jako analogie k Amině situaci. Diagnostikovali jí rakovinu, která ji též zasáhla nečekaně, jako když v analogii vyskočil na hrdinku had. Protijedem pak může být myšlena chemoterapie, které se Ama zpočátku urputně brání.

Před tu část knihy, ve které Ama opouští Nevadu, v níž se stále za něčím hnala a něco hledala, vkládá autorka podobenství s názvem *zn. hledá se bůh*. Tento příběh vypráví

o básníkovi jménem Rabindranáth Thákur, který hledá dům, v němž bydlí Bůh, a když ho skutečně najde, nejde dál, protože jeho život by bez hledání Boha neměl smysl, a tudíž se básník po zbytek života tomuto místu vyhýbá. Ama si v závěru této kapitoly uvědomuje, že to, co potřebuje, již má a necítí potřebu dále něco hledat. Za svůj cíl si pak stanovuje už jen udržet se při životě a po tomhle uvědomění se vrací do Prahy a podstupuje léčení.

4.6. Příběhy jiných postav

Celý román se točí především kolem postavy hlavní hrdinky Amy. Ama se v knize setkává však s množstvím osob, jejichž životní příběhy ji zaujmou natolik, že nás s nimi seznamuje. Tyto příběhy jsou celkem čtyři a mají vlastní nadpisy – *reina lus flores paredes melendes*, *spát v nejlepším hotelu*, *georgia a gregory* a *příběh psí babičky*. Všechny postavy z těchto příběhů jsou pro Amu významné. Více o tomto tématu však budu pojednávat v kapitole 7 – Postavy.

4. 7. Další vložené texty a příběhy

Samozřejmým a ne až tak překvapujícím jevem v knize jsou vložené chorobopisy a lékařské zprávy. Ama si během svých cest ale navíc vymýšlí i mnoho zvláštních a velice zajímavých příběhů, které vkládá do vyprávění o svém životě. Sama píše, že „*když si vymýšlí, jako by víc žila.*“ (H. Androniková, 2010, s. 43) Tak v románu narazíme na různé příběhy a pohádky s vlastními nápaditými názvy, jako je například *jak rozum závodil se světlem*, *smrt broukem*, *štír ví*, *umění kojota*, *o hemisférách* apod. Některé z příběhů zavání hlubokou filosofií, jako *jak rozum závodil se světlem*, některé jsou jen vyprávění toho, co se Amě přihodilo vtipného nebo nezvyklého - *smrt broukem* nebo *batoh se řekne urinár*. A jindy si Ama dokonce vymýšlí přírodovědně – fyzikální pohádky, jakou je pohádka *o hemisférách*. Zřejmě nejzajímavější je pak příběh *štír ví*, kde Ama ze své hlavní zvířecí postavy – štíra – udělá na okamžik někoho, kdo s ní promlouvá a komunikuje. Fantazie a vymýšlení pomáhají Amě zahnat zlé myšlenky a dávají jí svobodu a pocit, že cokoliv na světě je možné.

Všechny vložené příběhy představují nejsouvislejší vyprávění v celém románu.

5. Narace

I přes skutečnost, že příběh není vystavěn na pevné syžetové konstrukci, hlavní dějová linie je vyprávěna chronologicky. V knize ovšem najdeme, i když v mnohem menší míře, achronii, konkrétně retrospektivu, kterou poznáme mimo jiné díky záznamům v deníku, které jsou datovány od 18. 1. 08 do 13. 3. 08, přičemž předtím se datace pohybovaly již kolem dubna 2008. Ama už pobývá v Peru, ale ve svých zápiscích se vrací do doby, kdy byla ještě v Praze a snažila se vyrovnat se svou nemocí, a také do okamžiku, kdy se rozhodla, že odjede do Peru. Kniha je dále plná vzpomínek na příhody s milovaným otcem, na dětství apod., což též porušuje chronologii vyprávění. Co se týče tempa vyprávění, je po většinu času konstantní, místy však dochází ke zpomalování tempa, a to především díky častým úvahám o jazyce, životě apod.

Velmi výrazným prvkem v celém románu je prolínání ich-formy a subjektivizované er-formy. Převládá zde osobní vypravěč, který splývá s Amou, hlavní postavou. Převažuje tudíž hledisko subjektivní, následkem čehož se nám dostává pouze jednostranných informací. V průběhu vyprávění se však často osobní vypravěč změní na vypravěče – reflektora. Děje se tak především v případech, kdy chce Ama sebe a to, co prožívá, vidět z jakéhosi nadhledu: *„na silvestra, pět minut před půlnocí, si něco nahmatá. šťastný nový rok! v tu chvíli jí to bylo jasné, i když si to vymlouvala, konejšila se, protože to přece nic neznamena, může to být cokoli, vždycky je víc možností. jenže to věděla, i když to zkoušela ukecat, moc dobře to věděla, podle toho, jak v ní hrklo, co v ní proběhlo, ta hrůza, která jí zalehla. už to kdysi zažila, dřímalo to v ní, zaskočená krev. vyplavalo slovo, které se bála použít, neměla ho ve slovníku, bylo zastaralé, vyčpělé. ale furt se vracelo, slovo, co se váže k pověrám a babským povídačkám, a přestože utíkala, vždycky jí zas dostihlo. kletba. bylo jí čtrnáct, když jí máma oznámila, že má rakovinu. a teď, po čtvrt století, přebírá štafetu, svoje dědictví. stejná diagnóza, ve stejném věku, na stejném místě, přes kopírák. dnes se tomu říká genetika, dřív říkali rodinné prokletí.“* (H. Androniková, 2010, s. 61n)

Vzhledem k hluboké psychologičnosti díla zde zcela přirozeně převládá řeč myšlená. Z hlediska stupně zprostředkování nalezneme v knize často nepřímou, ale i přímou řeč, která je však vždy nesignalizovaná. Pokud bychom v knize hledali dialogy, několik rozmluv mezi postavami objevíme, převládá zde však dialog psychologický – Ama polemizuje sama se sebou, tyto dialogy se týkají jejích prožitků a sama sobě pokládá rozličné závažné otázky.

6. Modelový čtenář

Mnoho autorů v dnešní době píše autobiografickou prózu. Pokud autoři píšou o svém vlastním životě, může to být ze dvou důvodů – potřebují se vypsat ze všech strastí a jejich psaní jim dává sílu nebo chtějí inspirovat a podpořit lidi se stejným či podobným osudem. U knihy *Nebe nemá dno* je jisté, že primární funkcí, kterou mělo dílo splnit, byla potřeba autorky dostat ze sebe vše, co nemohla říkat nahlas a vypsat se ze svých různorodých, mnohdy tíživých pocitů. Modelový čtenář zde tedy zdánlivě neexistuje. Autorka psala primárně pro sebe. Dokazuje to i výrok hlavní postavy, který s autorčíným postojem zcela koresponduje: „*a pak jsou chvíle, jako dnes, tady a teď, kdy si užívám ty nejobyčejnější věci, jenom fakt, že tu můžu sedět a psát, aleluja.*“ (H. Androniková, 2010, s. 234)

I když je jisté, že pro autorku nebylo stěžejním cílem napsat román, který by se nějakému čtenáři dobře četl (i vzhledem k často zmatenému řazení vzpomínek a asociací, ve kterých se čtenář těžko orientuje), výrok její hlavní hrdinky nám naznačuje, že sekundárně autorka pomyslela i na lidi se stejným osudem i přesto, že knihu jako takovou jim zcela nevěnovala: „*proč tohle všechno vyprávím? můj příběh by ti mohl dát odvahu roztančit tvůj vlastní.*“ (H. Androniková, 2010, s. 263)

V současné literatuře toto není až tak ojedinělým jevem, že autory drží v těžkých životních situacích naživu jejich psaní. Ze současných autorů se s tímto pocitem setkáme také například u Ivana Klímy nebo Michala Viewegha, přičemž je velmi zajímavé, jak odlišné osudy tyto dva autory a Hanu Andronikovou potkaly a jak společné pocity je přitom spojují. Například Ivan Klíma, který v dětství prošel koncentračním táborem a byl svědkem zplynování velké části své rodiny, ve své knize *Láska a smetí* píše: „*Vždy jsem lpěl na své práci, zápasil o minuty navíc, abych mohl psát, teď jsem práci odebíral minutu po minutě, minuty skládal v hodiny a dny. Ještě jsem se odhodlával, že se vzepřu, vyprosím si aspoň chvíli oddychu, neboť psaní pro mě znamená život. (...) Až nebudu vůbec psát, umřu.*“ (I. Klíma, 1990, s. 51) Další pozoruhodný případ toho, jak psaní znamená pro autora vše a jak čtenář je jen sekundárním vedlejším produktem celého psaní.

7. Postavy

Při čtení románu *Nebe nemá dno* narazíme na mnoho různých jmen, hlavní hrdinka se zmíní o mnoha lidech v jejím životě, zdá se tedy, že postav v knize vystupuje mnoho a

pokud bychom si chtěli udělat jmenný seznam všech postav z románu, nebyl by nejkratší. Mnoho těchto jmen je však v knize pouze zmíněno, jiné postavy se v knize objeví jen skrze e-mail nebo dopis poslaný Amě, a nemají tak pro příběh žádný hlubší smysl a význam. V knize se také setkáme s postavami různých národností – vyskytují se zde Peruánci, indiáni Shipibo, Arabové, apod. Multikulturnost je zde tedy výrazně zastoupena. Žádná postava však není podrobena důkladnější charakteristice, dokonce nemá ani druhé jméno. Nejdůležitější a zároveň hlavní hrdinkou celého příběhu je Ama, většina postav ostatních slouží v knize spíše jako „prostředky“ k uskutečnění jejích cílů.

7.1. Ama – hlavní hrdinka

Celý příběh se věnuje především životu téhle jediné hlavní postavy – Amy. Zajímavostí je, že o Amě nevíme prakticky nic. Nevíme, jaké je její povolání, jaké je její příjmení, její koníčky, nevíme dokonce ani, jak přesně vypadá. Veškeré závěry o ní si můžeme udělat pouze prostřednictvím jejího jednání, otázkou však zůstává, zda je možné udělat si o člověku nezkraslený obrázek na základě jednání v krajní situaci.

Na první pohled čtenáře zaujme jméno hlavní hrdinky. Nejedná se o jméno české, po významu tohoto jména tedy musíme pátrat spíše na zahraničních serverech. Nejčastěji se tomuto jménu připisuje původ africký s významem „narozená v sobotu“. Vysvětlení tohoto jména však nalezneme více – podle amerického výkladu by byl význam tohoto jména „voda“. Mohlo by se ovšem jednat i o zkráceninu jména Amáta či Amanda. Obě tato jména jsou latinského původu a jejich význam je „milá, milovaná, milováníschopná“. Vzhledem k tomu, o čem autorka ve svém románu píše, teorie o původu nesedí, neexistuje způsob, jak z těchto teorií vydedukovat, proč autorka volila právě jméno Ama, proto bychom se měli přiklánět spíše k tomu, že autorka jméno zvolila kvůli podpoření žánru – iniciačního románu (více viz kapitola 7.4. – Postavy z hlediska žánru).

Co o Amě můžeme jednoznačně říci je, že miluje literaturu, hudbu a kvantovou fyziku. Její kulturní rozhled je nezměrný – dokáže citovat filosofy, hudebníky, literáty i fyziky a jejich výroky. Její lásku ke knihám nám dokazuje Amin výrok při pobytu v Peru: *„poprvé v životě je úplně bez knih, poprvé v životě nemá co číst. má s sebou jen španělskou konverzaci a slovníček.“* (H. Androniková, 2010, s. 39)

Ama se v knize vyvíjí. Od těžké deprese po tom, co se dozvídá svoji diagnózu, se proměňuje její stav v předsmrtnou hyperaktivitu hned, co ji téměř posedne myšlenka odjet do Peru a začít léčit svoji duši – tedy v okamžiku, kdy získá jakousi duchovní naději. Vzhledem k tomuto rozhodnutí by se dalo říci, že Ama je člověk nebránící se žádným alternativním metodám a postupům, i když zároveň se neprojevuje jako žádný snílek, ale spíše jako pragmatický člověk, čímž postava Amy vytváří jeden velký paradox. Dále zde můžeme sledovat feministickou stopu – Ama je silná nezávislá žena, intelektuálka s jasným viděním. Z jejích výroků jen tak mezi řečí se dozvídáme, že je Ama i velká cestovatelka: „*odpoledne skládá čistou košili. košili pamětnici. košili světoběžku. sjezdila s ní všechno, austrálii, thajsko, mexiko.*“ (H. Androniková, 2010, s. 106) Že bývala sportovkyní: „*poslední metry ještě zrychlí, vždycky to v sobě našla, vyhrábla zbytek šťávy, když běhávala stovku, jen to tehdy líp udýchala, svaly stehen neměla z listového těsta.*“ (H. Androniková, 2010, s. 167n) V knize Ama prožívá mnoho rozporuplných pocitů, zřejmě se to však nedá nazvat jejím typickým povahovým rysem, měli bychom tuto skutečnost pokládat spíše za „produkt“ nové životní situace.

O Amině životním zázemí se z románu dozvídáme mnoho. Její otec, kterého milovala nade vše na světě, zemřel, tím začíná celý Amin příběh. Má už tedy jen matku, která je jí v nemoci velkou oporou. Zjišťujeme dále, že má sestru a také můžeme rozpoznat náznaky rozchodu s přítelem. Více rodinných svazků se v knize neřeší.

Několikrát se v knize Ama zmiňuje také o jakési Aye. Z vyprávění vyplývá, že je to postava kdesi hluboko uvnitř Amy a Ama ji takto nazývá v případech, kdy si sama sobě připadá nejvíce vzdálená.

Ama je postavou autobiografickou. S autorkou má mnoho společného. Je to emancipovaná a statečná mladá žena, která se nebojí vzepřít se konvencím a dokáže jít proti mínění celé své rodiny, poslechnout své srdce a udělat vše, co si přeje. I přes těžkou životní situaci nechává čtenáři poznat svůj intelekt a stejně jako autorka fascinuje Ama své příznivce tím, jak pragmatická žena to je, ale jak přitom dokáže věřit v duši člověka a v uzdravení skrz její očistu.

Petr A. Bílek o Amě tvrdí, že „*je fascinována chaotickým propletením vztahů, v nichž žijí domorodci v jihoamerické džungli. Všechny ty nemanželské vztahy, nevěry či milenci a milenky kdesi za řekou jsou ale výrazem propletenosti či zesíťování našich osudů. Naše žití závisí na jiných a jakýkoli čin či událost má dopady nejen na mne, ale i na*

ostatní. Život jedince je v jejím pojetí vnímán vždy ve vztahu k druhému, je koncipován jako nutnost „připojit se“. Člověk může čehokoli dosáhnout jen za pomoci jiných.“ (P. A. Bílek, 2014, s. 246)

Pozměněné je Amino vnímání času. Zatímco běžný člověk žije přítomností a myslí na budoucnost, Ama se dostala do situace, která jí zářnou budoucnost nezaručí. Pokud by se vyléčila a měla šanci na budoucnost, bude už navždy žít ve strachu z recidivy. Ama tedy sice žije přítomností, ale zároveň se vrací k minulosti, ke vzpomínkám na dobu, kdy bylo vše takové, jaké to mělo být.

Ama jako jediná postava propojuje všechny oddíly knihy, je symbolem postavy v krajní životní situaci, postavy, která zaručeně ví, že zemře.

7.2. Postavy podle jednotlivých lokalit

7.2.1. Peru

Ve druhém oddílu, který celý pojednává o Amině pobytu v Peru, se vyskytne mnoho postav, které s Amou v Peru žijí, ne všechny postavy jsou však tolik významné pro Amin příběh.

Při popisu odletu Amy do Peru padne v knize mnoho jmen Aminých přátel. Většina těchto postav jí pomáhá cestu uskutečnit. Nevýznamnějším přítelem z nich je Jeff. S Jeffem Ama po celou dobu komunikuje zprostředkovaně. Víme o něm pouze, že je milovníkem fyziky a Aminou velkou oporou. Nedožíváme se nic o jejich vztahu, jak a kdy se poznali, jak Jeff vypadá, kolik je mu let apod. I tuto postavu bychom tedy mohli nazvat jako „prostředek“ k tomu, aby Ama vydržela nátlak okolí a přežila své depresivní stavy, protože toto je jeho jedinou úlohou v Amině vyprávění – být Aminou „vrbou“.

Cestu od letiště podniká Ama mimo jiné s Enriquem. Enrique je šaman a s Amou nejvíce pracuje na očistě její duše. O Enriquem opět nevíme prakticky vůbec nic konkrétního. Jeho funkcí je provést Amu různými obřady a dopomoci jí k vyléčení. Enrique má ženu a děti, ale také milenkou a s ní další dítě. Kromě tohoto se ale žádné bližší charakteristiky jeho povahy či fyziognomie nedočkáme. Ve vyprávění působí jako moudrý muž, ovšem má také běžné lidské problémy.

Enriqueho žena Reina je postavou, ke které má Ama v Peru nejbliže. V knize jí říkají mama Reina, vystupuje zde tedy jako matka rodu. Její jméno po překladu ze španělštiny znamená královna, což její postavení jen potvrzuje. Je to žena s dobrým srdcem, která pečuje o rodinu i o Amu: „*mama reina se o tebe postará. budu ti vařit a práť, budu ti zpívat.*“ (H. Androniková, 2010, s. 33) Ama jí věnuje samostatnou část nazvanou *reina lus flores paredes melendes*, ve které Reina vypráví o svém těžkém životě. Dozvídáme se o Reině, že žila s deseti sourozenci a matkou v domě bez elektřiny, první dítě počala již ve třinácti a poté jich měla ještě šest s pěti různými muži. Když těžce onemocněla, vyléčil ji právě Enrique, který už byl v té době šamanem, a oba se do sebe zamilovali. Reinin příběh je nejen prostředkem k důkladnějšímu poznání jedné z postav, ale také nám slouží jako nástroj k pochopení života v jiné zemi a jiné kultuře, kde je normální to, co u nás je neobvyklé, či dokonce trestné.

Během Amina vyprávění se setkáme s ještě jinými jmény postav, nejen obyvatel Peru, ale také indiánů Shipibo, stavitelů mostu, kteří pocházejí z Čech apod. Všechny tyto postavy slouží však spíše k dokreslení prostředí, stavitelé mostu poté tvoří kontrast k jiné kultuře.

7. 2. 2. USA

V oddílu třetím Ama cestuje do USA. Nejprve bydlí u svého bývalého přítele Evana a jeho rodičů Georgie a Gregoryho. O okolnostech vztahu Amy a Evana se opět nedozvídáme nic. Postava Evana se zdá též nedůležitá ve stínu jeho rodičů, kterým Ama věnuje samostatnou kapitolu nazvanou *georgia a gregory*. Gregory se po službě u speciální jednotky a válce ve Vietnamu nedokázal vrátit k ženě a dětem, a tak je po deseti letech manželství opustil. Potkal Georgii, do které se zamiloval, zkoušeli spolu drogy, mejdany apod. Georgii brzy diagnostikovali roztroušenou sklerózu, čekala však Evana, takže se nerozešli, i když to měla Georgia v plánu. Gregory toto vše přikládá skutečnosti, že se usilovně modlil, a od té doby je z něho téměř náboženský fanatik. Ama převyprávěním příběhu zřejmě chtěla doložit, kdy se z Gregoryho stal milovník křesťanství a Boha a proč se jím ona sama cítí u nich doma tolik obklopená a nesvá. Nepříznivá diagnóza Georgie jí mohla také dodat pocit sounáležitosti s ní. Evan je pro Amu důležitý především proto, že ji seznámí s Grace, díky které Ama najde babičku Mary (Ama ji zná již ze svých představ) a jejího vnuka Jasona a nakonec i dlouho hledaného indiána. I příběhu babičky Mary věnuje

Ama samostatnou část s názvem *příběh psi babičky*. Zde se dozvídáme o manželovi alkoholikovi a dětech, které se potatily. I Mary měla těžký život, neztratila však svoji víru v Boha, ani když jí nakonec jeden syn zemřel. Všechny tyto příběhy, které nechává Ama ve vyprávění o svém životě zaznít, mají společný prvek - život člověka plný těžkostí a tragických událostí, přičemž každá takto životem zmítaná osoba dokáže žít svůj život dál a někdy dokonce i šťastně.

Indián Gil je zřejmě nejdůležitější postavou celého třetího oddílu. Během setkání Gila s Amou se poprvé dočkáme od Amy jakéhosi náznaku vnější charakteristiky: „*a konečně gil. přichází od koní, starý indián v tričku s orlem bělohavým, na čele šátek.*“ (H. Androniková, 2010, s. 192) Dozvídáme se dokonce, že je mu kolem osmdesáti let a že má na hrudníku jizvy a že se též potýkal s alkoholem. Gil je ve svém věku již životem zkušený muž, moudrý a rozvážný, který Amě dokáže dát to, co hledala, i když se nikde Ama nezmiňuje, co to vlastně bylo. Další charakteristiky Gila se dočkáme díky e-mailu pro Jeffa: „*jeffe, gil působí dojmem plně obyčejného člověka. nemá potřebu ti říkat, kde se nacházíš, přestože to vidí. nepotřebuje předvádět, jak přivolá bouři nebo jak ti chodí do snů, jenom je. a svojí přítomností vytváří prostor, ve kterém se dějí věci, na které běžně nedosáhneš. v tom prostoru můžeš něco zažít, pochopit. on tě do něj netahá, nepostrkuje, je na tobě jestli vstoupíš. ukázal mi sílu vize a jak vypadá pokora. pomohl mi pochopit, jaký je rozdíl mezi životem a smrtí. tedy žádný. život je stejně dobrý jako smrt.*“ (H. Androniková, 2010, s. 205) Gil je postava, kterou je Ama nejvíce fascinovaná a která jediná jí dá to, co hledala. Díky jím nastolenému Aminu vnitřnímu klidu se rozhodne podstoupit chemoterapii.

7.2.3. Čechy

I ve čtvrtém oddílu se setkáme se jmény mnoha postav. Ama zde jmenuje některé své přátelé a doktory, kteří opět dokreslují situaci – tedy Aminu léčení těla. Nejvýraznější postavou v tomto oddílu je však Jeff, který Amě dopomáhá k její duševní pohodě a Amina matka, jež si dříve prošla něčím podobným – sama měla rakovinu a je pro Amu tedy největší oporou. Ani o matce Amy nic bližšího nevíme, z jednání se dá usuzovat na srdečnou ženu, která miluje své dítě.

7.2.4. Jeruzalém a okolí

V tomto oddílu posledním vystupuje postav nejméně. Ama zde tráví čas s jakýmsi Leem, o kterém nevíme vůbec nic, snad jen to, že žije v Jeruzalémě a že Ama bude bydlet u něho a jeho rodiny. Další postavou, kterou Ama v kapitole zmiňuje, je její údajně nově nabytý manžel - beduín Fadhi, který je součástí Aminy mystifikace, jedná se tedy zřejmě o postavu neexistující, nebo postavu, kterou Ama sice potkala, ale vymyslela jí jinou roli.

Ama se vykreslení a hlubší psychologii jiných postav než sebe příliš nevěnuje. Bere všechny zmíněné jako nezbytnou součást svého života a čtenáře se všemi postavami seznamuje s jakousi samozřejmostí, že všichni vědí, o koho se jedná. Často se čtenář střetne se zcela novými jmény náhle, jako by už o nich hrdinka mluvila dávno předtím.

7.3. Postavy z hlediska etické funkce

V tradičních románech se dají postavy rozdělit na kladné a záporné nebo se alespoň dají rozeznat kladné a záporné rysy každé z postav. Zde je toto dělení zcela nepodstatné a upozaděné. Například postava Enriqueho, který podvádí svoji ženu s milenkou a má s ní dokonce dítě, není vnímán ani vykreslen záporně. Stejně jako o žádné postavě nemůže čtenář říct, že zde nese roli záporné postavy, nemůže ani žádné postavě přiřknout roli kladnou, dokonce ani Amě. Ama je člověk, který vypráví o své těžké životní situaci a jak v ní jedná. Nevíme však nic o její minulosti, jejích činech a ani o jejích povahových rysech mimo tuto situaci. Pokud bychom nutně potřebovali nějakou jednoznačně zápornou postavu najít, mohli bychom tak označit v uvozovkách rakovinu. Ta je zde ničitelem lidského života a všeho kolem.

7.4. Postavy z hlediska žánru

Jak už bylo zmíněno výše, velmi silně se zde prolínají prvky iniciačního románu. I v postavách můžeme tyto prvky pozorovat. Daniela Hodrová zdůrazňuje ve své knize trojúhelník postav – adept, zasvětitel, panna, popř. ještě bytost středu. I v knize *Nebe nemá dno* se toto schéma částečně projevuje. (D. Hodrová, 1993, s. 141n)

Adept je podle Daniely Hodrové ten, který se vydal na cestu a podniká přechod z jednoho světa do druhého, ve kterém je zpočátku cizincem a ocitá se sám mimo domov. Někdy adept prchá v domnění, že se vzdaluje neblahému osudu, zároveň naslouchá svým

vnitřním hlasům a i díky nim se vydává na cestu. Jméno adepta začíná obvykle prvním písmenem abecedy, protože adept je ten, který je na začátku. Adept je osamělý, hledá něco, co bylo na jistou dobu ztraceno, nebo ukryto. Jeho výsadou je svobodné jednání, díky kterému je často považován za blázna a jeho údělem je pohyb – ať už skutečný, či pomyslný (duševní). Tento pohyb odlišuje adepta od ostatních postav, které jsou obvykle nepohyblivé a očekávají jeho příchod. Adeptova cesta k zasvěcení spočívá v přechodu z jednoho světa do jiného, cizího, exotického, přičemž adeptův vnitřní prostor narůstá a prohlubuje se s jeho cestou. (D. Hodrová, 1993, s. 144 – 156) Postavě adepta tedy zcela odpovídá Ama. Ama se vydává na cestu do exotické a cizí země, kde zůstává sama, aby na okamžik unikla tlaku z okolí, který chce její okamžité léčení těla. Na cestu se vydává na popud havrana, který se jí zjevuje a vnukne jí myšlenku nastoupení své vlastní cesty mimo domov. Amino jméno začíná na A, tedy první písmeno abecedy, i tímto tedy odpovídá postavě adepta. Vydává se něco hledat, i když přesně neví co, její jednání je spontánní a svobodné, což se setkává s nepochopením její rodiny. Všechny oddíly spojuje pouze postava Amy, která vždy cestuje za těmi lidmi, za kterými potřebuje. Ama je tedy jednoznačně prototyp adepta.

Další postavou ve schématu Daniely Hodrové je zasvětitel, který je prostředníkem mezi lidským a božským světem. Jedná se o postavu jaksi neúplnou, obdařenou neobyčejnými vlastnostmi. Zasvětitel je v podstatě adeptovým vychovatelem. Tato postava je nejproměnlivější, může to být muž i žena, někdy oba. Ze všech postav se postava zasvětitel nejvíce podobá ideji, jeho smysl existence tkví totiž v první řadě ve výkladu a kázání, převládá u něj tedy zcela funkce didaktická. (D. Hodrová, 1993, s. 156 – 160) Ama má ve své knize zasvětitel hned dva. Jedním je šaman Enrique a druhým je indián Gil. Oba tyto muži se Amě pokouší pomoci v jejím hledání, oba jí dávají rady do života a především díky těmto mužům má Ama pocit, že našla, co hledala. Oba ji učí žít se stálým uvědoměním si vlastní smrtelnosti.

Třetí postavou ve schématu je panna. Tato postava v románu Hany Andronikové chybí, což jen potvrzuje, že kniha *Nebe nemá dno* není čistě jen román iniciační.

8. Lokalizace příběhu

Hlavní postava Ama v knize velmi často cestuje. Neopouští jen svoji zemi, ale dokonce i kontinent. Veškerá místa v knize zmíněná jsou místa reálná a všechny tyto

lokality sama autorka navštívila (snad kromě Jeruzaléma, že by autorka cestovala i do této země, není zmíněno v žádných údajích o ní). Popisy míst jsou tedy vystavěné na vlastních zkušenostech, i když se s nimi setkáme v knize jen zřídka, protože cesty hlavní hrdinky nejsou motivovány touhou po poznávání nových zemí, ale dychtivým přáním uzdravit se a být spasena. Cesty hlavní hrdinky vedou nejčastěji do zemí exotických. Daniela Hodrová toto nazývá topos divočiny a o exotice se vyjadřuje takto: „*Co znamená exotické místo – divočina – pro evropskou kulturu a evropský román? Především je to místo, které je vzdáleno, a to nejen prostorově, případně i časově, ale i svým charakterem přírodním a společenským (svými mravy) od východiska pohledu autora nebo cesty hrdiny, od místa jeho vyprávění, od domova. Je to místo ležící mimo, vně, ne tady, ale jinde, přitom pochopitelně jen ve smyslu relativním, právě jen vzhledem k tomuto východisku (pro Evropana je divočinou Orient, pro člověka z Východu Evropa)*“ (D. Hodrová, 1994, s. 133)

8.1. Peru

První Amina cesta vede do Peru, státu v Jižní Americe, neprodleně poté, co se dozví svoji diagnózu. Místo, na kterém pobývá nejdéle, se jmenuje Santuario. Ama se tak dostává do džungle, do oblasti deštných pralesů. A takto popisuje Ama první seznámení se s novou zemí: „*tady vystupujeme. brána do pralesa, je čas na gumáky*.“ (H. Androniková, 2010, s. 29) A také cestu do cíle: „*už je to jen malý kousíček. otevře se výhled na palmové střechy na kůlech, sahají do vroucí vody, jídelna a kuchyň v oblacích páry a hukotu, žádné stěny, jen horký dech řeky*.“ (H. Androniková, 2010, s. 30) Ama zapojuje do svého vyprávění i nějaké popisy okolí, i když mnohdy jen v náznaku: „*odpoledne mlaskají plantáží po pěšině, papáje a banány, mladé yucy a pak džungle a první tambo. srub uprostřed pralesa, střecha z listí palem, udusaná hlína, prkna, na kterých se spí. a dveře vždycky otevřené, neb tu žádné nejsou*.“ (H. Androniková, 2010, s. 33) Ama v rámci Peru však cestuje i více do civilizace, většího města na východě Peru jménem Pucallpa. Přímý popis tohoto města autorka čtenáři nedopřává, ovšem podle moderního vybavení hotelů a vůbec toho, že zde hlavní hrdinka obývá hotel, pochopíme rozdíl mezi tímto městem a Santuariem. Těsně před svým odjezdem z Peru Ama navštěvuje ještě hlavní město Peru, Limu.

Během svého vyprávění zde zmiňuje Ama ještě mnoho jiných místních názvů, jako je například Rio Pachitea, což je řeka, z obecnějšího hlediska se však autorka detailnějšími popisy příliš nezabývá a nechává čtenářovy představy o místě jeho fantazii.

8.2. USA

Po dlouhém pobytu v Peru se Ama přesouvá do USA, a to konkrétně do států Oregon, Nevada a Florida. Nejdříve pobývá Ama u svého bývalého přítele v Portlandu v Oregonu a později se vydává ke známým své přítelkyně Grace do Nevady, kde nás seznamuje s různými městy. Jmenuje zde Reno, Fernley apod., ale také s jinými místy v Nevadě, jako je jezero Pyramid Lake. Když se dozví o svém dlouho hledaném indiánovi, vydává se ještě do Homesteadu, města ve státě Florida. Dříve než se hrdinka vrátí do Čech, vedou její kroky opět do státu Nevada a následně do města Portland v Oregonu. Poté už je Ama zpět v Praze.

Autorka v této kapitole zmiňuje mnoho států a měst USA, její popisy cest kopírují reálnou mapu, popisům míst se zde autorka již ale hlouběji nevěnuje.

Peru a Nevada. To jsou tedy dvě země, které hrají v knize hlavní roli, a většina celého Amina příběhu se odehrává právě zde. Velkou část celé knihy tedy tvoří různá putování džunglí, boj s pro Čechy exotickou havětí nebo rozličné netradiční obřady a rituály. Většina Evropanů nic takového nikdy nezažije, a i když kniha bude spíše přitažlivá pro ženy než muže (právě kvůli hluboké psychologii), dobrodružství je zde právě to, co by mohlo zaujmout i mužského čtenáře (míníme-li čtenáře laika, nikoliv odborníka, který jistě dokáže ocenit více aspektů).

„vstupní brána pralesa, je čas na gumáky. Enrique jí bere velký batoh, ten menší zvládne sama. gloria je neoblomná, svůj batoh hodí na záda, chce ho mermomocí nést, sílu na to má. v prvním prudkém kopci supí, vaří, nedaří se, ujíždí. ááááá. enriquééé! jede dolů po bříše, bahno ji nechytí, rukama lapá, hrabe po nohách větví a chábí. nevraživá žahavka jí zatne krvavý šrám přes celou dlaň. to nic není, to se zahojí.“ (H. Androniková, 2010, s. 29)

„bez myšlenky klade nohu před nohu, uprostřed pochodu všichni před ní zkamení. naka-naka, šeptají, na pěšině hnědobílý had. jo, ten je dost jedovatý. ama se plíží, nakukuje, dýchá hegnerovi na rameno. smrtelně? ne, je ti hodně špatně, ale neumřeš. enrique plivne

na mačetu a plivanec strká pod nos hadovi. had jen vyplázne jazyk, ochutná a nic. lidi mi nevaděj, syčí ve svém jazyce. až když do něj šaman párkrát šťouchne mačetou, liknavě se odplazí. ama stojí a zírá, hegner na ni kývá. pojd', už je pryč.“ (H. Androniková, 2010, s. 136)

Pro typického Čecha jsou události, které zde Ama popisuje, zcela nepředstavitelné. K pousmání je skutečnost, že kdyby četl knihu Hany Andronikové obyvatel některé z exotických zemí, zřejmě by mu připadal zajímavější a netradičtější oddíl o životě v Praze.

8.3. Čechy

Oddíl čtvrtý se již celý odehrává v Amině rodné zemi, v České republice. Ama se zde pohybuje mezi dvěma městy – mezi Prahou a Zlínem. Tato města jsou nejvýznamnějšími i pro autorku samotnou – Zlín je rodným místem Hany Andronikové a prolíná se i jejími dalšími knihami, v Praze studovala a pracovala. Ani zde se autorka konkrétněji nevěnuje popisům míst.

8.4. Jeruzalém a okolí

Oddíl poslední se týká místa, o kterém nevíme jistě, zda ho autorka skutečně navštívila. Celý příběh vrcholí poutí do Jeruzaléma – posvátného místa židovské tradice. Obsahuje nejvíce informací o městech a místech, kterými hlavní hrdinka prochází. Autorka nám popisuje cestu od Jeruzaléma, největšího města Izraele, až po Ramalláh, palestinské město 10 km od Jeruzaléma. Zmiňuje zde mnoho jeruzalémských bran a památek, jako jsou například Davidova brána, Zeď nářků, Hnojná brána, bazilika Nanebevstoupení, hrobka Panny Marie apod. Popisům nebo spíše pocitům, jaké hrdinka z míst má, je věnována v této části příběhu opravdu velká pozornost oproti ostatním oddílům: *„staryj jeruzalém. prý pupek světa. já cítím oheň, jeho rytmus v hrudním koši. vcházím davidovou branou, jaffa gate, a nechávám se vést; nemám mapu, jdu naslepo, a když pomyslím na baziliku božího hrobu, stojím před ní.“ (H. Androniková, 2010, s. 278n) „od západní zdi dojdu až k hnojné bráně, ale ještě se mi nechce vystoupit, ještě nemám dost. vracím se a dál křižuju ulice, v třesku a povyku kličkuji arabskou čtvrtí, mívím proudy, davy, tváře, tváře, tváře, každá z nich je zrcadlo, potkávám stovky svých tváří. šrumec a shon až*

k damažské bráně, u ní hloučky, vůně falafelu a čerstvého pečiva, pita a rychlé prsty obchodníků, cinkají a šustí.“ (H. Androniková, 2010, s. 280)

9. Jazyk a forma románu

9.1. Cizí jazyky a místní pojmy

V *Teorii literatury pro učitele* se dozvíme, že „přechod do cizího jazyka předpokládá hluboké sblížení s odlišnou kulturou, nejspíš při dlouholetém pobytu v cizině, která se tvůrci stává druhým domovem.“ (J. Peterka, 2007, s. 42) Tento výrok přesně odpovídá funkci cizích jazyků v knize *Nebe nemá dno*. Hlavní hrdinka Ama tráví dlouhou dobu mimo svou rodnou zem a snaží se přizpůsobit nové kultuře mimo jiné tím, že se usilovně pokouší naučit jejich jazyku, zde konkrétně španělštině: „*comer – jíst, arros – rýže, papa – brambor, pareja – partner. zkouší dát dohromady holou větu, ale je příliš rušno, v tom hlaholu se nedá soustředit.*“ (H. Androniková, 2010, s. 35) V několika případech Amě pomáhá učení se cizímu jazyku zapomenout na svou tragickou situaci a zahnat depresivní stavy a myšlenky na smrt: „*zemřít se dá různě. skočila do vařící řeky. uškrábala se k smrti. ráj na zemi. smrt na svědění, v tomhle zasraným ráji je to docela pravděpodobný. (...) rozum je dobrý na to, aby si zapamatoval pár slovíček. tak šup, šup, další lekce španělštiny. el paraíso. rajská zahrada. calor.*“ (H. Androniková, 2010, s. 43) Několikrát se zde navíc objeví slova z jazyka indiánů Shipibo, ale již v mnohem menší míře: „*diego jí zpívá písně svého kmene, pak přednáší o jazyce shipibo. aywaska se řekne oni, žena je ainbo, voda onpash, kámen macan, nebe je nai a shobo je dům.*“ (H. Androniková, 2010, s. 96)

S učením se cizímu jazyku souvisí také snaha Amy pochopit názvy místní, pro které nenalezne ve svém rodném jazyce překlad. Hlavní hrdinka většinu cizích názvů čtenáři neprodleně vysvětluje: „*v tomhle ses myla, pamatuješ? ajo saja, popínavý keř s listy, co voní jako česnek. používá se k očištění koupeli před obřadem a k ochraně před zlými duchy. a tenhle strom je léčivý, silné laxativum.*“ (H. Androniková, 2010, s. 36) „*k večeri pescadito, nasolená rybka. v den příjezdu se s gloriou shodly, že to není k jídlu.*“ (H. Androniková, 2010, s. 48)

Místní názvy a cizí jazyky se nejvíce projevují v oddíle druhém, kde Ama vypráví o svém pobytu v Peru.

9.2. Kolokvialismy a vulgarismy vs. obrazná pojmenování a odborné termíny

Celá kniha je jakousi osobní zповědí životem zmítané hrdinky a je psána nejčastěji formou deníku, není tedy neobvyklé, že velké zastoupení v knize mají kolokvialismy, užívané často spolu s výrazy spisovnými a dodávají tak knize ještě více na autentičnosti: „*chci přestávku, aspoň na chvíli. chci zpátky svůj starý svět, své vyšmajdaný boty.*“ (H. Androniková, 2010, s. 117) Nežádka se hlavní hrdinka uchyluje k užívání vulgarismů, které jsou opětovně uplatněny ke zdůraznění vzteku: „*jak mu to všechno mohla rozumět? neví, co si o tom myslet. a musíš furt myslet? o všem mít úsudek? na úsudek se může vysrat. doufá, že úsudek byl to kamení, co včera vyblila.*“ (H. Androniková, 2010, s. 41)

Zřetelnou opozici k výše zmíněným výrazům tvoří mnohdy použitá obrazná pojmenování a odborné výrazy. S odbornými výrazy se setkáme především v situacích, kdy Ama hovoří s lékaři o své chorobě: „*místo oběda si stříhne bujarou jízdu na zlínské onkologii. krev se nám tím neupogenem vylepšila, tak vám to můžeme dát vykapat, raduje se lékař.*“ (H. Androniková, 2010, s. 237) K obrazným pojmenováním se Ama uchyluje rovnoměrně v celé knize. Nejčastěji užívané jsou personifikace: „*kolem mihotavý údiv vážek, stromy mírně zvednou obočí, hlasitě povzdechnou.*“ (H. Androniková, 2010, s. 85) Ale také zvláštní metafory: „*ego je pyšná princezna.*“ (H. Androniková, 2010, s. 132)

Své časté dumání o jazyku a zaujetí jím nedokazuje Ama jen četnými úvahami o jazyce, ale také příležitostným hraním si s jazykem: „*kosti se mi rozpouští, mám rozpustilé kosti.*“ (H. Androniková, 2010, s. 105) „*pochybuju o celém vesmíru. co jsi sakra zač, všemíre?*“ (H. Androniková, 2010, s. 126) „*spousta duchařů nedělá duchovno, ale duc hovno.*“ (H. Androniková, 2010, s. 244)

Díky zobrazené komunikaci, opětovně zařazené do vyprávění, se v textu setkáme také s emotikony.

9.3. Metajazykové úvahy

Hana Androniková úzce propojuje způsob a obsah sdělení, zabývá se do velké míry tedy i jazykem, přestože to tak čtenáři zvláště díky vizuálním efektům nemusí tak připadat (více viz kapitola 9.4. – Vizuální efekty). Četné úvahy o jazyce, které prostupují román, toto však potvrzují: „*ama se v půli kopce zastavuje, láme se v pase, musí se smát. jak se*

učíme vyjednávat, vysoustružit slova, vyjádřit se ve větách, v souvětích, komplikovaných obratech a kličkách, jak dokážeme balit myšlenky, jak se koupeme v rétorice, filipikách, diskusích. bojujeme slovy, žijeme slovy, opevňujeme se slovy a pak, tváří v tvář velké kmotře, je nám to úplně na hovno.“ (H. Androniková, 2010, s. 130) Hana Androniková chce čtenáři sdělit mnoho, jak se cítí a co prožívá, často však naráží na problém v oblasti jazyka a její úvahy se poté věnují především nefunkčnosti jazyka. Z těchto úvah můžeme často vycítit autorčin vztek či skepsi: *„vize. prý se tomu říká vize, chápeš? já ne. když se v tom budu expertně nimrat, spolehlivě zjistím, že jde o nějaký archetyp, atakdále, krá krá, ale k čemu doprdele jsou tyhle učený cancy. pojmosloví a přihrádky jsou mi platný jak hadovi tretry.“* (H. Androniková, 2010, s. 149) V těchto úvahách je nejvíce vidět vliv autorčina vzdělání.

9.4. Vizuální efekty

Hana Androniková zašla v ozvláštňení jazyka ještě mnohem dál než jiní autoři, kteří o specifičnost jazyka usilují. Zařadila do svého románu vizuální efekty, které čtenáři velice znesnadňují a mnohdy i znepríjemňují čtení. Kromě přímých citací jiných významných osobností Hana Androniková vypouští velká písmena a přímá řeč je vždy nesignalizovaná, což velmi znesnadňuje orientaci v textu. Otázkou je, proč se autorka rozhodla o tak značné porušení pravopisu. Domnívat se, že tyto efekty zařadila autorka do své knihy jen proto, aby se vymykala, by bylo vzhledem k tématu knihy a vzhledem ke skutečnosti, v jaké situaci Hana Androniková svoji knihu tvoří, velice naivní a nezasvěcené. Pozorný čtenář najde v knize *Nebe nemá dno* odpověď i na tuto otázku: *„jsou diagnózy, které prostě zaskočí, jako jídlo, na které máš alergii, celou bytostí se zpěčuješ, nechceš, nebudeš. v tu ránu něco křupne, bublina kolem tebe se rozletí. všechny ulice tvého města oslepnou, zmizí jejich jména, nikde žádný směrovky. z knihy ti vypadnou velký písmena, slova se roztečou, změní v černé červy, nevíš, kde je začátek a kde konec, všechno splývá, rozpíjí se, pevný řád se rozpadá, prostory se řítí.“* (H. Androniková, 2010, s. 61) Hana Androniková se zde snaží sdělit nesdělitelné. To, jak se člověku změní celý život, když najednou ví, že zemře. Nic není podstatné, vše splývá. Včetně jazykových prostředků, které nejsou zdaleka tak důležité jako příběh samotný.

10. Ohlasy na román a kritika románu

Na román *Nebe nemá dno* nenajdeme snad žádnou odbornou kritiku, která by vyzněla záporně. Kritici vyzdvihují především klady celého románu. V Literárních novinách je chválen široký „filosofický záběr“, bystré postřehy, vtipná přirovnání a někdy až básnické pasáže. (www.kosmas.cz) Lidové noviny se zaměřily především na jazyk a široký rozhled autorky: „*Svoboda, s níž se Androniková pohybuje prostorem jazyka, jeho vrstvami a možnostmi, je jednou z největších předností knihy. Nechává se unášet všemožnými jazykovými svody, aby se vždy včas otočila a zamířila jinam - euforie z textu, kterou lze sdílet. Stejně otevřeně, a zároveň s kritickým rozumem v kapse, proplouvá její hrdinka světem šamanů na straně jedné a kvantové fyziky na straně druhé.*“ (www.kosmas.cz) Petr Hanuška v Olomouckém deníku označuje knihu *Nebe nemá dno* za „*existenciálně silný příběh jedince s obecně podnětným myšlenkovým přesahem*“. (www.odn-knihy.cz) Obecně odborníci vyzdvihují především to, co čtenáři znesnadňuje orientaci v textu, a tím je styl autorky a jazyk, jakým je dílo psáno. I když ne vždy kritici toto vyzdvihují jako klad, M. Kittlová na portálu iLiteratura označuje text Andronikové jako „*překombinovaný a nepřehledný*“. Nakonec však i tato kritička zdůrazňuje originalitu jazyka a vyjadřuje fascinaci nad tím, jak silně je jazyk propojen s obsahem knihy (www.iLiteratura.cz).

Ohlasy na knihu *Nebe nemá dno* u čtenářů jsou taktéž velmi příznivé. Tento fakt dokazuje už skutečnost, že Hana Androniková získala za tuto knihu v roce 2011 cenu čtenářů (Magnesia Litera). Čtenáře nejvíce láká silný a poutavý příběh a také fakt, že něco tak neuvěřitelného se opravdu stalo. Mnoho čtenářů se také shodne v tom, že na knihu *Nebe nemá dno* je třeba udělat si čas, není možné ji přečíst jedním dechem, a to především díky mnoha filosofickým úvahám, které čtenáře nutí k zamyšlení, a také díky nutnosti velice se na četbu koncentrovat právě díky autorčinu stylu, jenž čtenáři značně zhoršuje orientaci v textu.

11. Čtenářská zkušenost

Vyprávění o proměnách mého čtenářského zážitku z knihy *Nebe nemá dno* vydá na samostatný příběh. Má čtenářská zkušenost se dá rozdělit do tří etap – dezorientace a zklamání, druhý pokus knihu alespoň dočíst a mlhavé ponětí o podstatě knihy, pochopení, smutek a okouzlení.

První etapa seznamování se s knihou pro mě byla opravdu náročná. Začala jsem číst knihu s velkým očekáváním, protože román *Zvuk slunečních hodin* mě zcela pohltit. Po několika stranách jsem pochopila, že tohle nebude *taková* kniha. Totiž kniha, kterou čtenář přečte jedním dechem a ještě týden se mu chce plakat nad krutým osudem hrdinky. Po prvních stranách románu se mi sice opravdu plakat chtělo, ale z jiného důvodu. V knize *Naratologie* se dočteme, že čitelnost vyprávění mimo jiné snižuje mnohoznačnost, narušení chronologie, prostorová nestabilita, splývání světa vyprávěného se světem vypravování, nedodržení řádu v ose otázka-odpověď, lapsy v referenčním systému textu apod. (T. Kubíček, J. Hrabal, P. A. Bílek, 2013, s. 175) Tohle všechno kniha do detailů splňuje a navíc autorka přidává ještě výraznou destrukci pravopisu a nesignalizovanou přímou řeč. Po cca padesáti stranách jsem knihu odložila a napsala panu doktorovi Peterkovi, že tohle asi nepůjde (zřejmě největším problémem pro mě bylo střídání personální vyprávěčky a reflektora). Pak jsem se ale s panem doktorem sešla a o knize jsme si povídali. V důsledku toho jsem se rozhodla zkoušet číst knihu znovu. Nejprve jsem si ale zjistila něco o autorčině životě.

Druhá etapa pro mě znamenala obrat. Přečetla jsem knihu tentokrát celou a sama sebe jsem za to musela pochválit. Za panem doktorem Peterkou jsem stále ale nešla s přesvědčením, že o téhle knize něco chci psát. Nemyslela jsem si, že v příběhu vidím vše, co v něm vidět mám. A měla jsem pravdu, nicméně rozhodnutí padlo, byla jsem připravena bojovat.

Třetí etapa čtení už byla zcela odlišná. Našla jsem soukromou korespondenci Hany Andronikové, její dopis před smrtí, a pocítila mrazení a smutek především z toho, že tohle musí někdo zažít. Potřetí jsem vzala do ruky knihu Hany Andronikové a četla. Tentokrát pomalu, psala jsem si poznámky a najednou se dostavil „aha efekt“. Pochopila jsem díky hlubší znalosti autorčiny situace, o čem v knize vlastně píše a co chce říct. Byla jsem ohromená její odvahou. Pocítila jsem ale také úzkost. Může snad nějaký člověk zůstat v klidu, když si uvědomí vlastní konečnost? Najednou jsem věděla jistě, že i když hlubší zabývání se chorobou, smrtí a depresemi bude někdy nepříjemné, je tohle ta kniha, o které chci psát a pevně jsem doufala, že se mi knihu povede interpretovat tak, jak by si autorka zasloužila.

Moji osobu autorka nakonec dokázala přesvědčit. Musím tedy zcela souhlasit s veskrze pozitivními kritikami od odborníků a stejně tak s ohlasy od čtenářů, kteří

přestože se kniha čte velice obtížně, ji hodnotí jako knihu se silným emotivním příběhem, který chytne za srdce.

Hana Androniková však nenapsala pouze tento román. I její knihy předešlé, *Zvuk slunečních hodin* a *Srdce na udici*, jsou pozoruhodné a od roku 2014 si můžeme přečíst i knihu *Vzpomínky, co neuleť* vydanou posmrtně. Pokud bych měla někomu doporučit jednu z jejích knih, někomu, kdo si pouze chce rozšířit obzory v novodobé české literatuře a nestojí o nějaké bližší zkoumání autorčina života, jistě bych doporučila spíše *Zvuk slunečních hodin*. Po formální stránce je tato kniha mnohem lépe uchopitelná než kniha *Nebe nemá dno* a i přes měnící se lokality a vypravěče se jedná o příběh, který čtenáře vezme za srdce. Hana Androniková v tomto případě dokázala napsat dokonale uvěřitelný příběh, který čtenáře dožene k slzám, i přesto, že holokaust, který v knize zastupuje nejvýraznější tematickou složku, nikdy sama nezažila. Druhá kniha Hany Andronikové *Srdce na udici* je souborem velice zvláštních povídek, z větší části popisujících nějakou nepříjemnou životní situaci. V tom se tedy všechny tři knihy Hany Andronikové shodují. Zvláštností souboru povídek *Srdce na udici* je, že některá z postav příběhu předchozího se stane vypravěčem příběhu následujícího. Je také velice zajímavé porovnat povídku *Vzpomínky, co neuleť* s poslední knihou *Nebe nemá dno*. V této povídce objeví jedné z postav nádor a pro čtenáře může být fascinující, jaký je rozdíl mezi zasvěceným a nezasvěceným vyprávěním autora. Povídku Hana Androniková píše s odstupem, o rakovině se pouze zmiňuje, jako by nebylo důležité, na co postava umírá. V knize *Nebe nemá dno*, během jejíhož psaní autorka s rakovinou již sama bojuje, se hledisko nápadně mění a čtenáři je poskytnut jiný, hlubší zážitek. I v případě posmrtně vydané knihy *Vzpomínky, co neuleť* jde o soubor povídek. Tuto knihu tvoří povídky zařazené do knihy *Srdce na udici* a několik dalších, které byly otištěné v letech 2002-2009 časopisecky a v antologiích. (H. Androniková, 2014, s. 249) I většinu těchto příběhů spojují smutné životní osudy, Hana Androniková zde navíc rozvíjí i téma netradiční lásky a erotiky.

Petr A. Bílek nám nabízí několik argumentů pro výjimečnou úroveň celého autorčina díla. Chválí Hanu Andronikovou za „zvládnutí rafinovaného toku vyprávění, neustále přecházejícího od jedné postavy k druhé i k vypravěči stojícímu mimo svět příběhu“ (P. A. Bílek, 2014, s. 241), za to, že „vnáší do naší literatury takřka globální rozměr“ (P. A. Bílek, 2014, s. 247), a za „schopnost pracovat se sentimentem, aniž by se na čtenáře lepila upatlaná sladkost romantických filmů a televizních novel.“ (P. A. Bílek, 2014, s. 247)

Nedokážu sama určit, za kterou knihu by měla být Hana Androniková více obdivována – zda za tu, ve které dokáže autenticky znázornit něco, co sama neprožila, nebo za tu, kde dokázala detailně zpracovat autentický zážitek v době čekání na svoji vlastní smrt. Obdiv laických čtenářů i odborníků si ale s jistotou zaslouží. Můj jednoznačně má.

Závěr

V závěru své práce shrnu podstatu jednotlivých úseků a zmíním výsledky, ke kterým jsem dospěla.

V úplném začátku jsem se pokusila zařadit celé autorčino dílo do kontextu současné české prózy. Poté jsem se věnovala autorce, jejímu životu a její autobiografické zповědi. Zde jsem dospěla k závěru, že bez seznámení se s autorčíným životem a s okolnostmi vzniku díla, bychom nedokázali její knihu patřičně docenit a pochopit. Též jsem zařadila autorčinu osobní zповěď své přítelkyni, která osvětlila její rozpoložení v době tvorby své knihy.

Poté jsem přešla k vlastnímu tématu práce, tedy k interpretaci díla *Nebe nemá dno*. Nejprve jsem se pokusila postihnout celou škálu směrů a žánrů, které autorčín román prostoupily a dokázat tak složitost celého díla a také osvětlit volbu titulu celé knihy.

Následně jsem rozebrala kompozici se všemi paralelními jevy a vloženými texty a příběhy, přičemž jsem došla k závěru, že autorčín kulturní rozhled je nezměrný a její inteligence též nesmírně vysoká.

V kapitole o naraci jsem naznačila složitosti, které Hana Androniková připravila svým čtenářům volbou vypravěče a vůbec celým způsobem vyprávění. Následně jsem uvedla na pravou míru, pro koho byla kniha sepsána. V kapitolách o postavách a lokalizaci jsem se poté zabývala především hlavní hrdinkou, její povahou a cestami především v souvislosti s autorkou. Poukázala jsem tak na veškeré shody postavy a autorky a ještě více zdůraznila fakt, že dílo je výrazně autobiografické.

V kapitole o jazyce a stylu autorky jsem se snažila postihnout všechny významnější vyjadřovací prostředky v knize a objasnit také jejich volbu. Zdůraznila jsem zde, že tato volba nebyla nahodilá, ale že i toto autorka důkladně promyslela.

V závěru své práce jsem se věnovala kritikám díla a ohlasům na knihu, přičemž jsem došla k závěru, že přes všechny složitosti byla kniha přijata odbornou kritikou i laickými čtenáři velmi dobře. Následně jsem zmínila svoji vlastní čtenářskou zkušenost se současným porovnáním zkušeností i z autorčiných ostatních děl.

Celá práce se v jednotlivých kapitolách podrobně zabývá významnými tématy, která román obsahuje. Jedná se především o téma osudové změny, o zhoubnou nemoc, zkušenost se smrtí, spiritualitu (víra a naděje), alternativní léčení, o specifický jazyk, který úzce souvisí s prožitkem.

Cílem mé práce byla komplexní analýza jedné z knih významné autorky 21. století a doložení všech poznatků přímo na ukázkách z knihy. Dále také zdůraznění veškerých složitostí a zmínění vlastního čtenářského zážitku. Domnívám se, že všech stanovených cílů bylo dosaženo a že má práce představuje přesně takovou interpretaci, jakou by si kniha *Nebe nemá dno* i samotná autorka zasloužily.

Seznam pramenů a literatury

Beletrie:

ANDRONIKOVÁ, Hana. *Nebe nemá dno*. 1. vyd. Praha: Odeon, 2010. 296 s. ISBN 978-80-207-1337-7

ANDRONIKOVÁ, Hana. *Srdce na udici*. 1. vyd. Brno: Petrov, 2002. 230 s. ISBN 80-7227-138-5

ANDRONIKOVÁ, Hana. *Vzpomínky, co neuletí*. 1. vyd. Praha: Odeon, 2014. 256 s. ISBN 978-80-207-1581-4

ANDRONIKOVÁ, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. 3. vyd. Praha: Odeon, 2013. 304 s. ISBN 978-80-207-1503-6

CASTANEDA, Carlos. *Příběhy síly*. 1. vyd. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 1996. 253 s. ISBN 80-7207-031-2

HŮLOVÁ, Petra. *Paměť mojí babičce*. 2. vyd. Praha: Torst, 2009. 239 s. ISBN 978-80-7215-366-4

SOUKUPOVÁ, Petra. *Zmizet*. 1. vyd. Brno: Host, 2009. 344 s. ISBN 978-80-7294-317-3

TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhánění Gerty Schnirch*. 2. vyd. Brno: Host, 2010. 416 s. ISBN 978-80-7294-413-2

Odborná literatura:

BÍLEK, Petr A. Doslov. In *Vzpomínky, co neuletí*. 1. vyd. Praha: Odeon, 2014. s. 241-248. ISBN 978-80-207-1581-4

HARTZOVÁ, Paula R. *Taoismus*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. s. 133. ISBN 80-7106-185-9

HODROVÁ, Daniela. *Hledání románu*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1989. 280 s.

HODROVÁ, Daniela. *Místa s tajemstvím*. 1. vyd. Praha: KLP – Koniasch Latin Press, 1994. 214 s. ISBN 80-85917-03-3

HODROVÁ, Daniela. *Román zasvěcení*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1993. 230 s. ISBN 80-85787-34-2

HOFFMANN, Bohuslav. Latinskoamerická próza. In *Literatura IV*. 2. vyd. Praha: Amosia, 2005. s. 121-122. ISBN 80-86966-00-3

JANÁČKOVÁ, Jaroslava. Román. In *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha - Litomyšl: Paseka, 2004. s. 576 - 590. ISBN 80-7185-669-X

KUBÍČEK, Tomáš – HRABAL, Jiří – BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013. s. 247. ISBN 978-80-7272-592-2

NAVRÁTIL, Jiří. *Uvedení do zenu*. 1. vyd. Most: Dialog, 1990. 200 s. ISBN 80-85194-04-X

PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vyd. Jíloviště: MME Mercury Music & Entertainment s.r.o., 2007. s. 346. ISBN 978-80-239-9284-7

ŠALDA, František Xaver. Žena v poezii a literatuře. In *Boje o zítřek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. s. 59-78. ISBN 80-7106-387-8

ŠIDÁK, Pavel. Andronikova Hana. In *Slovník českých spisovatelů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 48. ISBN 80-7277-179-5

Reflex: CS společenský týdeník. Praha: Czech news center a. s., 2014-. 76. s. Vychází týdně. ISSN 0862 – 6634

Internetové zdroje:

13. komnata [online]. Premiéra 2011. Citováno dne 23. 7. 2014. Dostupné z URL: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1186000189-13-komnata/210562210800031-13-komnata-hany-andronikove/>

blog.idNES.cz [online]. Citováno dne 15. 7. 2014. Dostupné z URL: <http://westman.blog.idnes.cz/c/239283/Odchazeni-Hany-Andronikove.html>

Festival spisovatelů Praha [online]. Citováno dne 14. 7. 2014. Dostupné z URL: <http://www.pwf.cz/archivy/autori/hana-andronikova/cz/>

Festival spisovatelů Praha [online]. Citováno dne 14. 7. 2014. Dostupné z URL: http://www.pwf.cz/archivy/texty/rozhovory/rozhovor-s-hanou-andronikovou_2218.html

iDNES.cz [online]. Citováno dne 14. 7. 2014. Dostupné z URL: http://kultura.idnes.cz/zemrela-spisovatelka-hana-andronikova-dyg-literatura.aspx?c=A111220_163437_literatura_hro

Magnesia litera [online]. Citováno dne 11. 7. 2014. Dostupné z URL: <http://www.magnesia-litera.cz/#archiv>

Portál české literatury [online]. Citováno dne 11. 7. 2014. Dostupné z URL: <http://www.czechlit.cz/nova-literatura/nova-proza/>

Kosmas [online]. Citováno dne 21. 9. 2014. Dostupné z URL:

<<http://www.kosmas.cz/knihy/155728/nebe-nema-dno/>>

iLiteratura.cz [online]. Citováno dne 21. 9. 2014. Dostupné z URL:

<<http://iliteratura.cz/Clanek/27263/andronikova-hana-nebe-nema-dno>>

Databazeknih.cz [online]. Citováno dne 21. 9. 2014. Dostupné z URL:

<<http://www.databazeknih.cz/recenze-knihy/havran-nebojuje-havran-vitezi-1136>>

bux.cz [online]. Citováno dne 21. 9. 2014. Dostupné z URL: <<http://www.bux.cz/literarni-kavarna/ctenarske-recenze/nebe-nema-dno.html>>

Knihy nakladatelství Odeon [online]. Citováno dne 21. 9. 2014. Dostupné z URL:

<<http://www.odeon-knihy.cz/kdyz-nebe-nema-dno-26-5-2012-olomoucky-denik/>>

babyonline [online]. Citováno dne 5. 10. 2014. Dostupné z URL:

<<http://www.babyonline.cz/tehotenstvi/jmena-pro-miminka?pismo=a>>

Names for baby [online]. Citováno dne 5. 10. 2014. Dostupné z URL:

<<http://www.namesforbaby.org/ama/>>

Behind the Name [online]. Citováno dne 5. 10. 2014. Dostupné z URL:

<<http://www.behindthename.com/name/ama>>

First Names Meanings.com [online]. Citováno dne 5. 10. 2014. Dostupné z URL:

<<http://www.first-names-meanings.com/names/name-AMA.html>>

Babynology [online]. Citováno dne 5. 10. 2014. Dostupné z URL:

<<http://www.babynology.com/meaning-ama-f25.html>>

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta

M. Rettigové 4, 116 39 Praha 1

Evidenční list žadatelů o nahlédnutí do listinné podoby práce

Jsem si vědom/a, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byl/a jsem seznámen/a se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinen/povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Poř. č.	Datum	Jméno a příjmení	Adresa trvalého bydliště	Podpis
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				